

წ. კორსუნსკი.

ბენიამენ
ფრანკლინი

სურათით

თარგმანი და გამოცემა

გურჯულ-იმიტელისა

ახალ-სენაკი
სტამბა ძმ. თაყაიშვილებისა

1898

პ. კორსუნსკი.

გენიამენ ფრანკლინი

30657

თარგმანი და გამოცემა

გურულ-იმერელისა

ახალ-სენაკი

სტამბა ძმ. თაგართქილაძეებისა

1898

Дозволено Цензурою Тифлисъ 23 февраля 1898 г.

ბენიამენ ფრანკლინი

სიყრმე და სიყმაწვილე.

მრასი წლის უკან, ოკიანეს გაღმა, ამერიკის ერთ ქალაქს ბოსტონში, 17 იანვარს 1706 წლისა, არა მდიდარს მღებვარს იოსია ფრანკლინს შეეძინა მეჩვიდმეტე ვაჟი... ახალს ტვირთს არ შეუშინდა კეთილი მამა:

სანამ ცოცხალნი ვართ, ამბობდა ის თავის გუნებაში, პაწია შეეჩვევა ჭამასა, სმასა, სიარულს ა,ღვთის წყალობით, შეისწავლის კითხვასა, წერასა და შემდეგ არა უშავსრა-ქვეყანა ფართოა. ღვთის მადლით, უფროსები არ დამღუპვია და არც უმცროსი დამელუპება. ახალ-დაბადებულს დაარქვეს ბენიამენი.

მამა ბენიამენისა ყოველი შემთხვევით. სარგებლობდა ჩაეგონებია შვილისათვის ჰატიოსანი კანონები.

ჰატარა ბენიამენი ადრევე გამოირჩევოდა თავისს ტოლ-ამხანაგებში. თითქმის ყოველგვარ თამაშობაში მოთავედ ითვლებოდა იგი.

ხშირად მოჰყვებოდა ბენიამენი შემდეგ ამბავს: „ჩვენ გვიყვარდა ტბაზედ თევზაობა, წისქვილის უკან და იქ. სადაც თევზებს ვიჭერდით, ისე გავზილეთ ულის პირი, რომ იქაურობა მთლად ტლაპოდ გააიქცა. რის გამო გავლა-გამოვლა გვიჭირდა. მაშინ მე ურჩიე ამხანაგებს მოგვეკენჭა ის ადგილი და კი-

დეც ვუჩვენე მათ იქვე ახლო მოგროვებული ქვები ახალდაწყებულის შენობისათვის. საღამოზედ, როგორც კი წავიდნენ მუშები თავიანთ სახლებში, მაშინვე ჭიანჭველებივით წავესიეთ საქმეს. გვიჭირდა-ზოგიერთ ქვას ორი-სამი ძლივს მივათრევდით და-ნიშნულ ადგილამდე. როგორც იყო მთელი გროვა ქვისა გადმოვიტანეთ და ტალახიანი ადგილი დიდებულათ მოვფინეთ. მეორე დღეს მუშები ძლიერ გაოცდნენ, რომ ქვები ველარ ნახეს თავისს ადგილას. გამოგვძებნეს დამნაშავენი, გვიჩივლეს მშობლებთან და ჩვენც რიგიანად მოგვხდა“..

„ბევრი ვეცადე დამემტკიცებია მამა ჩემსთვის, რომ ჩვენი შრომა სასარგებლო იყო, მაგრამ მან მტკიცედ მიპასუხა: „თქვენ შეეხეთ სხვისას, ხელი შეუშალეთ სხვისს შრომას, — ეს უპატიოსნო საქციელია და, რაც უპატიოსნოა, ის არც სასარგებლოა““

* * *

როგორღაც ბენიამენს გროშები გაუჩნდა. მიდის ის ერთხელ ქუჩაში და წინ შეეყრება ბიჭი, რომელსაც უბრალო სასტვენელი უჭირავს ხელში, იგი იმდენად გაიტაცა იმ სასტვენმა, რომ ყველა თავისი ფულები გაიმეტა იმისთვის.

მოვიდა სახლში, სიხარულით ფეხზედ აღარა სდგას, უსტვენს და უსტვენს გახარებული.

რა მიეცი ამ სათამაშოში—ეკითხებიან მას.

—სულ მივეცი რაც ფული კი გამაჩნდა. ეს ამბავი სასაცილოდ არ ეყოთ მამასა და ძმებსაც:

—იმ ფულებით ამისთანა სასტვინელს ხომ ათს იყიდა კაცი!

და ისე აჯავრებდნენ მისი „ძვირფასი ნავაჭრით,“ რომ მან ბოლოს ძალა-უნებურად გადაადლო იგი.

მთელს თავისს სიცოცხლეში ახსოვდა ბენიამენს მისი სასტვინელი. დაინახავდა თუ არა, რომ კაცი კოხტაობისა გამო მზად არის უბრალო რამესთვის გაიმეტოს უკანასკნელი თვისი შეძლება, ოღონდ კი აღამიანს თვალები აუხვიოს და მისს წინაშე უბრალო პატივს და დიდება მოიპოვოს, იტყოდა: —ჰეჰ, რა ძვირად ჰყიდულობს ის სასტვინელს!

* * *

რვა წლის ბენიამენი მისცეს სკოლაში. კითხვა მან ამ დროს უკვე იცოდა. კითხვა ისე პატარაობისას ესწავლა, რომ წერა-კითხვის უცოდინარი არც კი ახსოვდა თავის-თავი. ამჩნევდა რა მამა შვილის ნიჭიერებას, პირველად ჰფიქრობდა ემზადებია იგი სამღვდლოთ...

მაგრამ ორის წლის შემდეგ გადაიფიქრა. შეიძლება უფულობასაც ხელი შეეშალა შესაფერი სწავლა მიეღებინებია შვილისათვის, მაგრამ, გარდა ამისა, როგორც ამჩნევდა მასა, შვილისათვის მღვდლობა ვერაფერი სასიამოვნო რქნებოდა.

ამ დროს იოსია ფრანკლინმა გააწყობა პატარა სა-
პნის სახარშავი, სანთლის ქარხანა და ფიქრობდა-
ნეტა ვერ დაგვეხმარება ბენიამენი ქონის აღდგე-
ბაში და სანთლის ამოვლებაში?...

მაგრამ ამ გვარი ხელთსაქმნარი ბენიამენს სრულე-
ბით არ მოსწონდა. იგი ამ დროს მეზღვაური კა-
ცების ცხოვრებით იყო გატაცებული. ხელთ იგდე-
ბდა თუ არა თავისუფალ დროს, მაშინვე ოკიანეს
ნაპირისაკენ გარბოდა*). პატარა ბიჭიცურავდა, რო-
გორც თევზი. დიდს სიამოვნებას შეადგენდა მისთვის
თავი ამოეყო ზღვაში, ცურვით იქნებოდა თუ ნავით.
უყვარდა მას აგრეთვე რაც შეიძლებოდა შორს გა-
სცილებოდა ნაპირს, მთელის გულ-მკერდით ესუნთქა
ზღვის ჰაერი, ასულიყო რომელიმე ქვაზედ, რომე-
ლიც მოჩანდა წყლიდამ, ზედ მოეფინა გასაშრობად
ტანისამოსი და ეცქირა წყლის დაუსრულებელ სი-
ვრცეში. შემოსძახებდა ამასთანავე რომელიმე ხა-
ლხურ სიმღერას და თან ჩაურთავდა საკუთარ სიტ-
ყებს.

შველა ბოსტონელი მატროსები და მეთევზეები
იცნობდენ გამბედავს ბიჭუნას და კიდევ
უყვარდათ იგი.

* * *

მეორე საღმერთებელი საგანი ბენიამენისა იყო

---

*) ქ. ბოსტონი ატლანტიკის ოკეანეს ნაპირზედაა გაშენებული

წიგნები. თუ მას ზღვაზედ ვერ ნახავდით, იმ დროს უეჭველად წიგნს უჯდა იგი. რაც უნდა დაღლილი ყოფილიყო, მანამ არ დაიძინებდა, სანამ რაიმეს არ წაიკითხავდა. განსაკუთრებით უყვარდა მას მოთხრობების კითხვა შესანიშნავ კაცების ცხოვრებაზედ.

* * *

ბენიამენის მამამ შენიშნა, რომ ბავშს ეძნელებოდა ქარხანაში მუშაობა და საჭირო იყო მისთვის სხვა რაიმე საქმის გამოჩახვა. ამისათვის გააცნო მას სხვა და სხვა ხელობა... ბოლოს გადასწყვიტა მიეზარებია იგი თავისი უფროსი შვილის იაკობ ფრანკლინისათვის, რომელსაც გამართული ჰქონდა წიგნთ საბეჭდავი-„სტამბა“ უფროსი ძმა უმცროსს არ ანებივრებდა. პირ-იქით მან აიყვანა ბენიამენი სასტიკ პირობების ქვეშე და შეიქმნა ჩხუბიანი, მკაცრი და ზოგჯერ კიდევ უსამართლო მეპატრონე.

პირობის ძალით ბენიამენი უნდა დარჩენილიყო ძმასთან ცხრა წელიწადი, სანამ ის არ შეიქნებოდა 21 წლისა: ამათში რვა წელი უნდა დაეყო შეგირდათ და ეცხოვრა ძმის სრულ ხარჯზედ, მაგრამ უჯამაგიროთ და მხოლოდ მეცხრე წელში მიიღებდა ჯამაგირს, როგორც ქარვალი.

ბენიამენმა მალე შეისწავლა ბეჭდვითი საქმე, ასე რომ კიდევ ვადააქარბა თავისს ძმას ამ ხელობაში, რის გამოც ძნელად ითმენდა ძმისაგან ლანძღვასა და ცემასა.

დაასრულებდა თუ არა ბენიამენი მისს ხვედრს სამუშევარს, გასწევდა ოთახში და მიუჯდებოდა თავისს საყვარელს წიგნებს... იაკობი უკან გამოუდგებოდა:

—სად წამოსულობარ შენ? იქ ქალაქის ფურცლებია ასაწყობი და ეს კი აქ საკითხავად წამოჭიმულა!

—მე ჩემი საქმე გავათავე.

—კარგი, მაგრამ იმათ დაეხმარე, ვისაც არ გაუთავებია.

—მე რა სხვებზედ ნაკლები სამუშაო მქონდა მოცემული? თუ აღრე გავათავე ეს იმიტომ რომ დრო მინდოდა გადამერჩინა წიგნის საკითხავად.

—გასწი, გასწი! ბევრს ნუ ლაპარაკობ.

ამ გვარად დავობდენ ძმები თითქმის ყოველ დღე.

*
* *

საკითხავ წიგნებს ბენიამენი სადაც კი მოხერხდებოდა ყველგან შოულობდა. მას ჰყავდა ნაცნობი ბიჭები წიგნების მალაზიებში. ისინი ხანდახან ღამ-ღამობით აძლნვდენ წიგნს. საღამოს ჟამზედ, შეუდგებოდენ თუ არა მალაზიების დაკეტვას გადმოიღებდენ მისთვის. თაროდამ რომელიმე წიგნაკს; მეორე დღეს, დილითვე, დაიწყებდენ თუ არა მალაზიების გაღებას, ბენიამენი უკვე მიუბრუნებდა წიგნაკს დაუსვრელსა და დაუჭუჭნელსა.

ძითხულობდა ის ღამ-ღამობით.

ერთმა მდიდარმა ვაჭარმა, რომელსაც ბევრი კა-

რგი წიგნები ჰქონდა, გაიგო, რომ ახალგაზდა ფრანკლინს დიდი სურვილი აქვს წიგნების კითხვისა. მან მიიწვია ყმაწვილი თავისს ოჯახში; აძლევდა მას წიგნებს და თან უჩვენებდა რომელი კარგია მისთვის და რომელი არა.

* * *

მრთ ამ წიგნთაგანში ბენიამენმა ამოიკითხა მსჯელობა, რომ ადამიანს არ შეჰფერის ცხოველების დახოცვა, მათი ხორციით კვება და გადასწყვიტა ხელი აცლო ხორცეულობისა და თევზეულობის ჭამაზედ და საზრდოდ მარტოკა მცენარეულობა. რძე და კვერცხი ეხმარა... მისი ძმა ნაკობი უცოლო კაცი იყო და შინ არ სადილობდა. მუშეობიც აგრეთვე სადილობისას გაიფანტებოდენ, ვისაც სად ნებავდა, ბენიამენი სადილობდა მეზობლებისას, რომელთაც უფროსი ძმა ყოველ კვირაობით აკმაყოფილებდა მცირე სასყიდლით. მე მივეცი ჩემს ძმას წინადადება ყოველ კვირაობით ხელზედ ეძლია ჩემთვის ნახევარი წილი იმ ფულებისა, რასაც იხდიდა ჩემს სადილში და არ ეზრუნა ჩემს შენახვაზედ, მოგვითხრობს ფრანკლინი: — ის იმ წამშივე დამეთანხმა. მალე მოვახერხე მე იმ ფულებიდგან ნახევარი გადამედო წიგნების საყიდლათ. მე ვირჩინდი აგრეთვე დროს საკითხავად. ნაკობსა და ჩემს ამხანაგებსაც ცოტა დრო არ უნდებოდათ სადილის ჭამაში, მაგრამ ჩემგან რადიდს დროს მოითხოვდა ნაჭერი პური შემეჭამა,

თავისი საქამანდით, ორი კაკალი ხილი გადამეყლაპა და ერთი ჭიქა წყალიც ზედ დამეყოლებია! მე ყოველთვის მრჩებოდა თავისუფალი საათი გონების სავარჯიშოდ. სინჯა ბენიამენმა თვითონაც შეეთხზა, რაიმე. დასწერა მან ორი მოთხრობა ლექსათ; ერთი მათგანი მოგვითხრობდა, თუ როგორ დაახრჩო მღელვარე ზღვაში მაიაკზედ მსახური მოხუცი თავისი ორი ქალიშვილათურთ. მეორე — თუ როგორ დაატყვევეს მატროსებმა ზღვის ერთი ავაზაკი — „შავი წვერი“. იაკობ ფრინკლინმა საჩქაროდ დაბეჭდა ეს ნაკლები ლექსები და მათ გასასაღებლად თვითონ ბენიამენი გაგზავნა.

ეს ლექსები არა ერთხელ წარმოუთქვამს მას სიმღერით მისს ნაცნობ მატროსებთან. მოთხრობა მაიაკზედ ყარაულის ქალებითურთ დაღუპვისა მოაგონებდა ბოსტონელებს ნამდვილ შემთხვევას, რომელიც მოხდა იმ ხანებში ბოსტონის მახლობლად, ამიტომ ლექსები უცბად დაიყიდა.

ამ გარამოებით წათამამებულს ბენიამენს შეიძლება არც კი დაენებებია თავი ამგვარი ნაკლები ლექსების წერისათვის, მაგრამ მისდა საბედნიეროდ ეს ლექსები ჩაუარდა ხელში მამას, რომელმაც მეგობრულად აუხსნა შვილს მათი უვარგისობა

„ამ გვარად მე ამცილდა უბედურება გავმხდარიყავი უვარგისი „მოშაირე“ — ამბობდა შემდეგ ბენიამენ ფრნაკლინი

* * *

თუმცა მამა უშლიდა თავის ნიჭიერს ვაჟს ლე-

ქსების თხზვას, რაც სრულად არ ეხერხებოდა მას, სამაგიეროდ აგონებდა შეესწავლა ლაპარაკი და წერა აზრიანად და ნათლად.

ბენიამენს ამხანაგიც ჰყავდა მისებრ წიგნებისა და მსჯელობის მოყვარე. ერთხელ მათ შორის ჩამოვარდა მსჯელობა: ფრანკლინი თავისას ამტკიცებდა. მეგობარი თავისას... იდავეს, იდავეს... ვერაფრის გადაწყვეტა ვერ მოასწრეს, ერთმანეთის ნახვა არ შეხვდათ, ამიტომ გამართეს მიწერ-მოწერა. ეს წერილები ჩაუარდა ხელში მოხუც ფრანკლინს.

— შენ სტაჟაში ხშირად გაქვს საქმე მცოდნე კაცების ხელნაწერებთან-უთხრა მან თავისს შვილს. — ამიტომ მართლწერა შენს წერილებში უფრო დაცულია, მაგრამ აზრებს შენი მეგობარი უფრო ნათლად ხატავს და შენზედ უკეთ წყობილადაც გამოჰყავს.

და დიდხანს ესაუბრა მაზედ — თუ რა ნაკლულე-ვანება აქვს მისს წერილებს.

ბენიამენმა გადასწყვიტა გაესწორებია ენა და ბერიც იშრომა ამაზედ:

წაკითხავდა რა დიდის დაკვირებით ერთ რომელიმე კარგის ენით დაწერილს გვერდსა, ცდილობდა წიგნში ჩაუხედავად წაკითხულს მოჰყოლოდა; შემდეგ შეადარებდა თავისს სიტყვებს ნამდვილთან და დაკვირდებოდა — თუ რა მოაკლო, ან მიუმატა, თავისს მხრით, უადგილოდ? რა სიტყვა გაურკვევლად, გაუგებრად?

ჟოველს ღონისძიებას ხმარობდა ისე ელაპარაკნა ადამიანთან, რომ მისი ლაპარაკიდგან რაიმე აზრი გამოსულიყო.

იმან მალე შეიგნო, რომ ამისათვის საჭირო იყო მოთმინებით მოესმინა რასაც ადამიანები ლაპარაკობენ; ჩაკვირვებოდა იმ აზრებსაც კი, რომელნიც პირველ გაგონებაზედ სიმართლეს მოკლებულნი გვგონია; თითოთ არავისთვის „დაეცო პირი“ ამ გვარი უხეირო სიტყვებით როგორიც არის: „სულელი ხარ შენ, ჩემო ძმაო!“ „რა შენი ჭკუის საქმეა ეს!“ „არაფერი არ იცი შე საწყალო!“ შენ გიჯობს ყური დამიგდო რაც მე გითხრა“!

ფრანკლინი დარწმუნდა რომ მოუხეშავი სიტყვა-ზასუხით გერავის მოაჭკვიანებდა: თუ ვინმე მსჯელობის ხასიათზე არ არის ან არა სცალია, უმჯობესია თავი ანებოს მას, მაგრამ თუ მსჯელობაში შედიხარ, საჯე მოთმინებით და თავდაჭერით, და, რაც უმთავრესია, დაჟინებით თავის გამარლებას ნუ ეცდები. ვინც მართალია ბოლოს გამოჩნდება. შეიძლება ერთიც და მეორეც ცდებოდეს, სიმართლე კი იქ აღმოჩნდეს, სადაც არც ერთი არ ელოდა.

ჟოველ მსჯელობას სახეში უნდა ჰქონდეს გულდამშვიდებით საქმის გარჩევა და სიმართლის გამოჩვენება.

ამ გვარი მსჯელობა არავის არ აწყენინებს და არც წააჩხუბებს ერთმანეთს. თვითოეული მათგანი ამ გვარი მსჯელობიდგან რაიმე ახალს აზრს შეითვისებს.

ბენიამენს ტყუილად არ უშრომია. მან ძალე შე-
ისწავლა გარკვეული, აზრიანი და წესიერი ლაპარაკი.
ამიტომ ყოველთვის ყურადღებით უსმენდენ მას,
კარგი განწყობილებაც ჰქონდათ მასთან და მისს გო-
ნიერს დარიგებას არაოდეს არ ეწინააღმდეგებოდნენ.

*
* *

ძმა ბენიამენისა, იაკობი, თავისს სტამბასთან გა-
ზეთსაც სცემდა. სტამბის კარებთან იგი პოულობ-
და პატარ-პატარა სტატიებს, ერთი და იმავე ხელით
დევწერილს. ეს სტატიები მას მოსწონდა და კიდევ
დაბეჭდა თავისს გაზეთში, არა ნაკლებად ზოიწონა
ეს წერილები მკითხველმა საზოგადოებამაც ზე დიდი
მითქმა-მოთქმაც აღძრა მთელს ბოსტონში.

ერთ საღამოს როგორღაც თავი მოიყარენ იაკო-
ბისას რამდენიმე მეგობრებმა და მათ შორის მოხუ-
ცი ფრანკლინიც მოხდა. იქვე იჯდა ბენიამენიც.
ჩამოაგდეს ლაპარაკი ამაზედ თუ იმაზედ . .

— ვინ არის ის, იაკობ, შენს გაზეთში ხელ-მოუწე-
რელად წერილებს რომ უშვებს? ჰკითხა ერთმა
სტუმართაგანმა.

— დიდებული სტატიებია! ჩაუროთო მეორემ.

— წარმოიდგინეთ რომ არც მე ვიცი ვინ არის იმ
წერილების დამწერი—უპასუხა იაკობმა.

— რას ამბობ, კაცო!

— ნეტა ვინ უნდა იყოს!?

— მე მივხვდი მგონი, სთქვა იქვე მჯდომმა მეათ-
თიაქემ, იმას უნდა სწერდეს ჩიმი მეზობელი სმიტი.

ტყუილად კი არ მიჩნევდა ის იმ სტატიების წაკითხვას და მართლაც რომის გემოზედაა დაწერილი. ხელს თუ არ აწერს ეს იმიტომ, რომ მას უამისოდაც ბევრი მტერი ჰყავს სიმართლისათვის.

—სმიტი?

—ღიახ, ღიახ, ის უნდა იყოს-დაეთანხმნენ სტუმრები.

—სრულიადაც არა!—მოულოდნელად წამოიძახა ბენიამენმა თავისი კუნჭულიდამ.

შველანი ბენიამენს შეაცქერდენ ის ამ დროს გაწითლდა და თვალები აენტო.

—ალბათ, შენ შეგინიშნავს იმ წერილების შემომგდები?—ჰკითხა იაკობმა.

—რატომ მე არაფერი გამაგებინე?

—მე არაფერი ამგვარი არ შემიმჩნევია-მიუგო ბენიამენმა.

—თუ სხვებზედ მეტი არა იცი რა, არაფერი შენი საქმეა უფროსების ლაპარაკში ჩარევა—მკვახედ შენიშნა ძმამა!-გაჩუმდი ანდა გამეცალე აქედგან.

ძმის უწყესო ქცევამ მოთმინებიდგან გამოიყვანა ბენიამენი:

—მე კარგად ვიცი რასაც ვლაპარაკობ. სმიტს, კი არ დაუწერია ის სტატიები, არამედ... მე!

სტუმრებმა ერთმანეთს გადახედეს.

—ხუმრობ, ბიჭო, შენ!— შენიშნა მოხუცმა ფრანკლინმა.

—ანდა სტყუი?— დაუმატა იაკობმა.

—არც ვხუმრობ და არცა ვსტყუი,—გადაჭრით

მიუგო ბენიამენმა და კიდევ გავიდა ოთახიდან.

პრ გასულა ერთი წუთი, რომ ბენიამენი ისევ დაბრუნდარვეულებით ხელში, დასდო იმათ წინ სტოლზედ და უთხრა:

— აი შავებიც, აბა შეადარეთ!

სტუმრებმა ერთხმად მიულოცეს ახალ-გაზრდა მწერალს წარმატება... მეორე დღეს ეს ამბავი მთელმა ბოსტონმა გაიგო.

ამ დროს ბენიამენი იყო მხოლოდ თხუთმეტის წლისა.

* * *

ბენიამენს მალე მიეცა შემთხვევა დაერღვია ძმასთან პირობა, გაზეთში იაკობმა დაბეჭდა სტატია „ფარისეველთა“ წინააღმდეგ, რომლებსაც უწოდებდა: „მგლები ცხვრის ქურქში გახვეულნი.“

მერმე აწერილნი იყვნენ თვით „მგლები“. მრავალმა „საპატიო პირებმა“ ქ. ბოსტონის მმართველებმა, იცნეს თავიანთი თავი ამ აწერილობაში და იაკობი რამდენიმე კვირით ციხეში ჩასვეს. გარდა ამისა მას აუკრძალეს გაზეთის გამოცემა.

რომ სთქვას კაცმა, გაზეთის საქმე კარგად მიდიოდა, შემოსავალიც შემოჰქონდა.. რა უნდა ექნათ? შინაური რჩევით გადასწყვიტეს გაზეთი გადაეცათ ბენიამენისათვის.

მაგრამ კანონის ძალით, გაზეთის გამომცემლად შეიძლებოდა ნივთიერად უზრუნველ-ყოფილი, კაცი, რომლისთვის სხვისი სწავლება და ხელ-

მძღვანელობა არ იქნებოდა საჭირო. იაკობმა შეშალა პირობა ძმასთან.

შთანხმოება მათ შორის მაინც არ შეწყდა. იაკობს ჩვეულებრივ უფროსობა უნდოდა, ბენიამენს კი სურდა გაზეთის საქმე წაეყვანა თავისებურად... და გამოუცხადა ძმას, რომ მასთან აღარ დადგება და სხვა ადგილს მოიძებნის.

იაკობმა მამასთან უჩივლა, ჩამოიარა აგრეთვე ქ. ბოსტონის სხვა მესტამბეებიც და იმდენი ცუდი ჩაულაპატაკა იმათ თავისს ძმაზედ, რომ ბენიამენს მამისგანაც ბევრი რამ საწყენი შეხვდა და ბოსტონშიაც ადგილი ვეღარ იშოვა.

მაშინ, ერთი მისი მეგობრის რჩევით, მან გადასწყვიტა გაეყიდა რამოდენიმე წიგნი და ამონაგები ფულებით გასულიყო სამშობლო ქალაქიდგან და ეცადა თავისი ბედი უცხოადგილზედ. მას ეშინოდა მამას არ დაეკავებია იგი, ამიტომ ყველა თავისი ნათესავების გაუგებრად ჩაჯდა გემში, რომელიც 300 ვერსის მანძილზე უნდა წასულიყო ქალაქ ნიუიორკში...

ნიუიორკშიაც ვერ იშოვა ფრანკლინმა სამუშაო და გასწია კიდევ იქით ას ორმოცდა... ათი ვერსი — ქალაქ ფილადელფიაში.

*
**

ზადასვლ-გადმოსვლა მაშინდელ დროში ისე ადვილი არ იყო, როგორც ეხლაა, ჩვენს დროში...

და ბენიამენმა ბევრი გაჭივრება გრმოიარა გზაში: მაღალწია მან ფილადელფიაში თითქმის უფულოთ. შერჩა მას ჯიბეში, ჩვენი ფულეებით რო გამოვხატოთ, მხოლოდ ორი მანეთი.

მოგზაურობაში ბენიამენმა უარყო პირობა მარტოკა მცენარეულობით ესაზრდოებიან თავი. ეს მოხდა ასე:

ერთ ნავთსადგურზედ მატროსებს დაეჭირათ ბევრი ვირ-თევზა და მოინდომეს მათი შეწვა... და უწყეს წმენდა, ფატრვა... ვირთევზას კუჭში დაინახა ფრანკლინმა ბევრი წვრილი თევზები...

— „აი რა!—დაფიქრდა იგი:—თევზი თევზსა სჭამს... ადამიანმა რისთვის არ უნდა იხმაროს თავისს საზრდოდ?“ და იქვე გაიხსნილა თევზითა.

II

ფრანკლინი თავისთავის ამარა

აი როგორ აგვიწერს თვითონ ფრანკლინი თავისს ჩასვლას ფილადელფიაში:

„ჩამოვედი მე სამუშაოთა ტანისამოსით, გარდა ამისა ისიც მთლად ტალახში იყო დასვრილი. ჩემი ჯიბეები გატენილი იყო წინდებითა და საცვალი პერანგებითა, ქალაქში ერთსაც არავის ვიცნობდი, არ ვიცოდი აგრეთვე სად დავინავებულიყავი, გაწვალებული მგზავრობით, უზომოდ დაღლილი ნიჩბების სობით. ~~უძილო~~ უამეებით, მე თან მშიერიც ვიყავი,

ფული კი სულ ცოტა მქონდა. ცოტა მენავეებს მივეცი, რომლებთანაც დავასრულე უკანასკნელი მგზავრობა. მათ თუმცა არ უნდოდათ აეღოთ ჩემგან რაიმე, რადგან მე მგზავრობაში გაჭირების დროს მათი მარჯვენა ხელი ვიყავი — ქარიშხალიან ღამეში ვეხმარებოდი ნაჩბების სობაში — მაგრამ მე დაუუჩინე აეღოთ ჩემგან ფული.“

„დავადეგი პირველს შეხვედრილს ქუჩას, შეუხვიე მებულკესთან, დავუდე დახლზედ გროში ფული და ვთხოვე მიეცა პური, ჩემდა გასაოცად, მე ერთი პურა კი არ მომცეს, როგორც ბოსტონში იძლეოდნენ იმავე ფულად, არამედ სამი. ორი პური აქეთ-იქეთ იღლიაში გამოვიდევდი, მესამეს კა ჭამა დაუწყე. ასე გავიარე რილის სახლის პირდაპირ, რომლის ქალიშვილი ამ დროს კარებში იდგა. ჩემმა სასაცილო გარეგნობამ ძალა-უნებურად მიიპყრო მისი ყურადღება. როგორც კაიგებთ, შემდეგ თვითონ ეს ქალი შეიქმნა ჩემი ცოლი.“

„ჩავუხვიე მდინარისაკენ, დავლიე ცივი წყალი თუ არა, იქვე ნაპირზედ დავინახე ქალი ბავშვითურთ, რომელიც ფილადელფიაში ჩემთან ერთად ჩამოვიდა ნავით და ეხლა ელოდებოდა მოხერხებულ დროს-განეგრძო მგზავრობა. მე, შევჭამე რა ერთი პური, საკმარისად გავძეხი და დანარჩენი ორი პური მივაწოდე იმ დედაკაცს.“

„მოვლონიერდი თუ არა, გავსწიე ისევ ზევით. ავედი ქუჩაზე და ვხედავ დიდძალი ხალხი მოდის. ყველანი სუფთად ჩაცმულნი იყვნენ და თითქო

ერთი სახლისაკენ მიეშურებოდენ. მეც თან დავედევნე, აღმოჩნდა რომ ეს კვაკვერები ყოფილან და ეხლა იკრიბებოდენ თავიანთ სამლოცველოში”...

შინ არიან კვაკვერები? კვაკვერები არიან ქრისტიანები, რომელთაც განსაკუთრებით მიდრეკილება აქვთ.—მათი ხასიათის შესახებ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ ისინი მეტად მკაცრი ზნე-ჩვეულებისანი არიან. ყველას დაურიდებლად ეუბნებიან „შენ“, ჩაცმა-დახურვა უბრალო იციან, ქეიფი და დროის გატარება არ უყვართ.

„სამლოცველოში მეც შევედი“, — განაგრძობს ფრანკლინი თავისს ამბავს. — „შემომსვლელნი ჩუმიდ სხდებოდენ სკამზედ და ეძალევიდენ სარწმუნოებრივს ფიქრებსა. დავჯექი მეც... და რადგან წინალამის უძინარი ვიყავი, კარგა ღონივრად მიმეძინა! როცა ხალხმა დაშლა იწყო, ვიღამაც დიდის მორიდებით გამალვიძა. ამნაირად კვაკვერების სამლოცველო იყო პირველი სახლი, რომელშიაც ფეხი შევდგი ანუ-უკეთ რომ ვსთქვათ — რომელშიაც გამოვიძინე მე ფილადელფიაში ჩასვლისას“.

მართმა ახალგაზდა კვაკვერმა უჩვენა მგზავრს იათი სასტუმრო, სადაც მან გაითია ღამე. მეორე დღეს, როგორც კი ცოტათი თავისი ტანისამოსი რიგში მოიყვანა, გასწია სამუშაოს საშოვნელად.

***

ფრანკლინმა მოახერხა ადგილის შოვნა კეიმერის

წიგთ-საბვჭდავში, დასადგომი ბინა კი მისცეს თვით იმ რიღის სახლში, რომლის კარებთან მდგომმა ქალბ-შვილმა პირველად დაინახა ქუჩაში მოხეტიალე ფრანკლინი, რომელსაც ორი პური იღლიაში ჰქონდა ამოდებული და მესამეს მადიანად შეექცეოდა.

ახალგაზრდებს მალე შეუყვარდათ ერთმანერთი... მაგრამ როგორც ფრანკლინი ისე სასძლოც იყო მხოლოდ თვრამეტი წლისა. მოხუცნი (რიდი) ურჩევდენ ამ ქორწილი არ დაეჩქარებიათ, რადგან საჭირო იყო ფრანკლინი საიმედოთ მოწყობილიყო. მუშაობდა ის კემერთან წესიერად და კემერიც ფასს სდებდა მისს შრომას, რადგან თვითონ მას ამ საქმისა ძალიან ცოტა გაეგებოდა.

* * *

შამისოდაც, ნაკითხაობა ფრანკლინისა, მისი ზედმიწევნილი ზომიერება საქმელში, დროს გატარებაში, მისი ჭკუა, მოხერხებული და უწყინარი სჯაბაასი, მისი სასიყვარულო, მაგრამ არა პირმოთნეობა — ქცევა, ძალა უნებურად იპყრობდა საზოგადო ყურადღებას.

ცნობა შესახებ იმისა თუ სად და როგორ ცხოვრებდა ბენიამენი, შემთხვევით მიუვიდა მისს სიძეს ზღვაოსანს გოლმსსა. გოლმსმა მისწერა წარიღი ცოლის-ძმას და უამბო, თუ როგორ სწუხდენ ბენიამენზედ მისი მშობლები.

ბენიამენმა დაწვრილებით და გულწრყელათ აუ-

წერა გოლმსს, თავისს წერილში, თუ რამ აიძულა იგი მიეტოვებია სახლ-კარი.

მრთხელ გოლმსს როგორღაც შეუხვდა მუსაიფში ეჩვენებინა ეს წერილი ფილადელფიის გუბერნატორის კეიტისათვის. გაიგო თუ არა, რომ ის (წერილი) თამბეტის წლის მუშის ნაწერია, კეიტი მეტის მეტად გაკვირდა და გადასწყვიტა გაცნობოდა ფრანკლინს.

ბაცხარებული მუშაობაა კეიმერის საბეჭდავში უცხად დაინახეს—ქუჩაში მოდის გუბერნატორი, უცებ გადმოუხვია პირდაპირ საბეჭდავისაკენ. კეიმერმა იფიქრა: გუბერნატორს ალბათ შესაკვეთი საქმეები აქვს და იმიტომ მოდის ჩემთანო. სწრაგად ჩამოვიდა ძირს კიბეზედ და კარებში შეეგება პატივისაცემ სტუმარს.

—მუშაობს თქვენთან ბენიამენ ფრანკლინი? ჰკითხა გუბერნატორმა.

—როგორ არა, ბატონო!

—მე მსურდა მისი გაცნობა.

დაუძახეს ბენიამენს. კეიტმა დაუწყო მას მოფერება და სასიყვარულო მუსაიფი.

კეიმერი გაკვირვებული შეჰყურებს

„წავიდეთ იმ სასტუმროში—ეუბნება გუბერნატორი ფრანკლინს!—იქ ჩვენ უფრო კარგად მოვილაპარაკებთ“...

ბამოვიდა კეიტი და ფრანკლინიც გამოჰყვა. სასტუმროში გუბერნატორმა უბრძანა მოეტანათ ერთი ბოთ-

ლი კარგი ღვინო და ბენიამენიც გვერდით მოისვა.

— ფილადელფიაში ერთი ხეირიანი საბეჭდვეი არ არის— უთხრა კეიტმა. — ვერ გამოაწყობთ თქვენ საკუთარს სტამბას?

— მე საშვალეა არა მაქვს უბასუხა ფრანკლინმა.

— ნურათერს გააგებინებთ თქვენს აღას; მე რო გირჩიო ისე მოიქეცი: გამოეწყვე მშობლების სანახავად, მე მოგცემ წერილს მამა თქვენთან და ვუამბობ თქვენს მშვენიერს ყოფაქცევას— შეურიგდით ოჯახობას. — შეიძლება მამამ აღმოგიჩინოს შემწეობა პირველ მოწყობისათვის, გაემგზავრეთ ინგლისში, იქ დაჰყევი რამოდენიმე ხანი საუკეთესო საბეჭდავებში, ღ შეისწავლეთ თქვენი საქმე ჩინებულად. მე მოგცემ წერილებს ჩემს მეგობრებთან და ძველ ნაცნობებთან, ისინი თქვენ დაგეხმარებიან პირველ ხანებში. ინგლისშივე იყიდით საჭირო, საუკეთესო მასალას და ისე დაბრუნდებით, მანამ კი მე აქ ბევრს სამუშაოს დაგიმზადებ..

ფრანკლინმა არ იცოდა როგორ გადაეხადა მადლობა ამ კეთილი კაცისათვის. ჩქარა გამოეწყობოსტონში წასასვლელად.

წასვლამდე კეიტმა კიდევ რამდენჯერმე მიიპატიჟა ბენიამენი სადილზე და ყოველთვის დიდის პატივით ეპყრობოდა მას.

* * *

ბენიამენი ჩამოვიდა შინაურებთან... ყველამ დიდის სიხარულით მიეგება მას, გარდა იაკობისა, ეს

უკანასკნელი ხელის ჩამოსართმევადაც არ მისულია ძმასთან.

ბენიამენი თვითონ წავიდა სტამბაში.

„მე სანამ ძმასთან ვმუშაობდი — მოგვითხრობს იგი — არაოდეს არ ვყოფილვარ ისე ლამაზად ჩაცმული როგორც ეხლა: თავიდან ფეხებამდე სუფთად, მშვენიერი მაუდის ტანისამოსით, ვიყავი მორთული. ამავე დროს მე საათიც მქონდა და ჯიბეში ფულელებიც საკმაოდ შედო.“

„ძმას ჩემი ნახვა არაფრად გახარებია. ერთხელ რაღაც გულ-გრილად ამხედ-დამხედა თავიდან ფეხებამდე და ისევ განაგრძო მუშაობა“.

„მაგრამ მუშები მაშინვე გარს შემომეხვიენ და ცნობის მოყვარეობით მეკითხებოდენ თუ-სადა ვცხოვრობ, როგორია ის მხარე, სადაც მე დავბინავდი? სინჯავდენ ჩემს საათს, გამოთხოვებისას მე ვაჩუქე მათ ვერცხლის ფული, რომ ჩემს სახელზედ გადაეკრათ, ძმა კი ამ დროს გაბუტული და გაჩუმებული იყო თავისთვის. მალე მეც გავეცალე“.

თურმე ჩემი სტურობა ვერაფრად ესიამოვნა ძმას. როდესაც დედამ ჩაძოაგდო ლაპარაკი ჩვენი შერიგების შესახებ, იაკობმა უპასუხა: „

„თავისს კარგს მდგომარეობას განგებ აჩენდა ეს ჩემი მუშების წინ, რომ მიჯაღადემცირებია იმათ თვალში ჩემი საქმე; მე თავის დღეში არ ვაპატიებ მას ამ გვარ საქციელს.“

„იაკობი ტყუილად მემღუროდა—მე“ *)

ზრანკლინი განაგრძნობს თავისს ამბავს: „მამამ წაიკითხა კეიტის მონაწერი წერილი და შენიშნა:“
„—სუსტი ჭკუის კაცი უნდა იყოს ის თქვენი გუბერნატორი. როგორ უნდა მიენდოს ამოდენ ასაქმე შენი წლოვანების კაცს!““

*) ეს სამწუხარო აშლილობა ძმებთ შორის გათავდა მხოლოდ ბევრი ხნის შემდეგ: ბენიამენმა, როგორც დავინახავთ, კარგი ძალი ქონება შეიძინა. იაკობმა ცოლი შეირთო და ბავშვებიც შეეძინა: ერთი ბიჭი და ორი გოგო.

გიაგო ბენიამენმა, რომ ძმა ძლიერ ავათაა, და საჩქაროდ გაეშურა ძმისათან ბოსტონში.

ენლა კი მეგობრულად შეხვდენ ერთმანეთს. რა მოხარული ვარ შენი ნახვისა, ბენამენ, ეუბნებოდა—იაკობი. მე ვშიშობდი ვაი თუ შენთან შეურიგებელი მოგკვდევ მეოქი.

ბენიამენი არწმუნებდა ავადმყოფ ძმას, რომ დიდი ხანია შერიგებულა მასთან თავის გულში და როგორმე უნდოდა დაეთარა ყველა უსამოგნება, რაც წასრულ წლებში მიაყენა მას იაკობმა—შენ არაფერი გაქვს დასაფავრი—აღელვებით უთხრა იაკობმა. დანაშაული მე ვიყავი, მაგრამ შენ თუ ნამდვილად მომიტყევენ დაგდებ ჩემს ვაჟსა, ცოლს ღმერთმა შეაძლებინოს ქალიშვილების მოვლა. ბაჭი კი ცხრა წლია—წაიყვანე შენს სტამბაში აწავლე და ჭკუაზე დააყენე

—იმაზედ ნუ სწუნარ—გააწყვეტინა ბენიამენმა ძმას—პირობას გაძლე: თუ შენ მართლა მოკვდები, მანამ შენი ბავშვები თვენზე დადგებიან მე მათ მამობას გაუწევ.

იაკობმა მაგრად ჩაიკრა ძმის ხელი.

ბენიამენმა აასრულა თავისი სიტყვა. როდესაც, რამოდენიმე თვის შემდეგ, იაკობი მოკვდა, მან წაიყვანა ძმისწული და არაფრით არ არჩევდა თავის საკუთარი შვილებიდგან.

მოხუცებულმა მისწერა მაგიერი წერილი გუბერნატორს: მადლობას უძღნივდა ჩემი პატივსცემისათვის, მაგრამ ფულით შემწეობის აღმოჩენაზედ კი ვარს უცხადებდა, რადგან, მისი აზრით, ძლიერ მოუშადებლათ მთვლიდა ისეთი საქმისათვის, რომელიც მოითხოვდა დიდს ხარჯებს“.

* *
*

მიუხედევად ამისა, ბენიამენი მაინც გაემგზავრა ინგლისში. ფრანკლინის აზრი მართალი გამოდგა. კეიტი მართლაც არ დარჩა საიმედო კაცი: ბევრი რამ დაჰპირდა ბენიამენს და ვერც ერთი ვერ შეუსრულა.

სანამ ხომალდი მოეწყობოდა ინგლისში წასასვლელად, რამდენჯერმე მიაკითხა მას წერილებისათვის.

—ჰო, ჰო, თქვენ ნუ სწუხდებით! გექნება თამ დროსათვის!

—ეუბნებოდა გუბერნატორი ყოველთვის.

ბი კიდევ უნდა ჩაჯდეს ხომალდში, ერთხელაც შეირბინა ფრანკლინმა თავისს მფარველთან. გამოდას კეიტის მდივანი და ეუბნება:

—გუბერნატორი ბოდიშს იხდის, რომ არ შეუძლია თქვენთან გამოსვლა. იმას ბევრი საქმეები აქვს ეხლავე გამოსაწყობი ინგლისში გასაგზავნად ამავე ხომალდით. სხვათა შორის შენს წერილებსაც სწერს. ყველა ესენი ერთად გადაეცემა კაპიტანს ხომალდის გასვლამდე. გუბერნატორმა გისურვებთ კეთილი მგზავრობა.

მართლაც, კაპიტანს მალე მოუტანეს გუბერნატორისაგან ქალაქდებითა და წერილებით სავსე ყუთი ინგლისში მისატანად.

— არ შეიძლება ჩემი შესახები წერილი გამოვარჩიო?

— დაეკითხა ფრანკლინი კაპიტანს.

გზაშიაც მოესწრებით — უპასუხა კაპიტანმა.

კაპიტანს ლუზა. ხომალდი გავიდა ნავთსადგურიდან. აი მიაღწიეს კიდევ ინგლისის ნაპირს. კაპიტანმა აუსრულა დაპირება ფრანკლინს: გაუხსნა გუბერნატორის წერილებით სავსე ყუთი. . . მაგრამ ფრანკლინის შესახებ ერთიც არ აღმოჩნდა!

შენაირად მან ამოჰყო თავი უცხო მხარეში, სადაც ერთი ნაცნობიც არა ჰყავდა.

შემდეგში ფრანკლინს უამბეს: „კიდევ რო ჰქონებოდა წერილები კეიტისაგან, მაინც დიდს ვერაფერს დაეხმარებოდა მასო. კეიტმა იმიტომ ირჩია ამერიკაში სამსახური, რომ ინგლისში ძლიერ ცუდი სახელი დაიმსახურა, როგორც უთადარიგო კაცმა. მას არავინ ენდობოდაო.“

*
* *

ფრანკლინმა, მაინც, მალე მოახერხა ადგილის შოვნა ლონდონის*) საუკეთესო წიგნთსაბეჭდავებში, გააუმჯობესა თავისი ცოდნა, გაიცნო რიგიანი

---

*) ლონდონი — ინგლისის სატახტო ქალაქი.

კაცებო და საზოგადო ყურადღებაც დაი-
მსახურა. ბოლოს, წლინახევრის შემდეგ, ერთმა
მდიდარმა ვაჭარმა, დენგამმა, შეუკვეთა მას და
ბრუნებულოცო ისევ ფილადელფიაში და მიეღო მისი
მალაზიის გამგეობა. ფრანკლინი დაეთანხმა დენგამის
წინადადებას და მასთან ერთად დაბრუნდა ამერი-
კაში. ამგვარად ფრანკლინი კიხალამ ვაჭარი შეიქმნა,
მაგრამ, არ გასულა ნახევარი წელიწადი, რომ
დენგამი მოკვდა. ფრანკლინს მან უნდერძა
კოტაოდენი ფული... მაგრამ ადგილი კი
დაეკარგა.

ფრანკლინი არამც თუ წინანდელს საქმეს დაუ-
ბრუნდა, არამედ უწინდელს აღასაღ. კეიმერმა
საჩქაროდ მიიწვია იგი თავისს სტამბაში და დიდი
ჯამაგირიც დაუნიშნა. ფრანკლინს გარდა კეი-
მერის საბეჭდავში ძუშები ბევრი იყო, მაგრამ არც
ერთმა მათგანმა ხეირიანად საქმე არ იცოდა. ფრან-
კლინს უნდა ესწავლებია მათთვის. იგი გულ მოდ-
გინედ შეუდგა მათი სწავლების საქმეს: სულ მოკლე
ხანში მან კარგად შეასწავლა იმათ ბეჭდვითი საქმე,
ამიტომ თვითონ ფრანკლინი დიდი საჭირო
არ იყო. მაშინ კეიმერმა შორიდგან დაუწყო ლაპა-
რაკი ფრანკლინს, რომ ის ვითომ ძალიან დიდს ჯა-
მაგირს იღებს და სხვა...

ფრანკლინმა გადასწყვიტა გაცლოდა მას.
იმავე დროს კეიმერის ერთმა შაგირდთაგანმა,
შეძლებული მშობლების პატრონმა, მერედიტმა

ურჩია ფრანკლინს გაღეოთ მათ, საამხანაგოდ (საკუთარი) საბეჭდავი, გასავალიცა და მოგებაც შუა გაეყოთ. მერედიტის მამამ დიდის სიამოვნებით მისცა მათ ფული პირველ მოწყობისათვის, რადგან იცოდა ფრანკლინი კარგად წაიყვანდა საქმეს; კიდევ მოვიდა ფრანკლინთან და მადლობა გამოუცხადა იმისთვის, რომ მან თავისი მაგალითით, და ჩაგონებით გადააჩვია მისი შეილი ღიოთობას, ოხრობას და, პირიქით შეაყვარა მას შრომა.

მაგრამ ახალგაზდა მერედიტს არაფრად მოსწონდა სტამბაში მეცადინეობა. ის აღიზარდა მუშაკაცის ოჯახში; მას მოსწონდა უფრო სოფლის ცხოვრება და, ამის გამო, მალე მისცა წინადადება ფრანკლინს დაეხსნა მას მთელი წიგნთ—საბეჭდავი. ფრანკლინი დაეთანხმა იმ პირობით, რომ ნაწილ—ნაწილად გადაეხადა ამ საქმეში მერედიტის მიერ დახარჯული ფული. შემდეგ ამისა ფრანკლინი შეიქმნა სრული პატრონი სტამბისა.

* * *

წილადელფიაში უკვე არსებობდა ორი საბეჭდავი. ყველა საუკეთესო საქმეები მათ ჰქონდა აღებული; ფრანკლინს კი საშვალეობა ცოტა ჰქონდა... პირველად ძალიან უჭირდა, მაგრამ გულს მაინც არ იტეხდა. ის არამც თუ მეპატრონე შეიქმნა სტამბისა, არამედ თვით უერთგულესი მუშაც: გათენებამდე დგებოდა, ყველაფერს თვითონ უკვირდებოდა, არავითარ შრომას არ ითაკილებდა. არა ერთხელ უნა-

ხვენ ფრანკლინი, როცა ის მიაგორებდა სადმე საწყობში წაყიდი ქალაქით დატვირთულ გოგორას (Тачка).

ფრანკლინს მტკიცედ ახსოვდა მამის მცნება, რომელსაც უყვარდა საღმრთო წერილის სიტყვების გამეორება: „ადამიანი, პატიოსნად აღმსურულებელი თავისი საქმისა, როგორიც უნდა იყოს ეს უკანასკნელი, არ არის მცირე; მისი ადგილი მეფეთა შორის არს.“

მართს ოჯახში როგორღაც თავი მოიყარა ბევრმა ხალხმა. ილაპარაკეს „ცისა, ბარისა“; სხვათა შორის ჩამოაგდეს ლაპარაკი ახალ სტამბაზედაც.

— ვერას გახდება ის საწყალი, ამბობდენ კაცები, ძველი სტამბები ჩათელავენ მას!

— არა მგონი, — შენიშნა ფრანკლინის ერთმა მეზობელმა, მე არასოდეს არ მინახავს მაგისტანა გულმოდგინე „მეპატრონე.“ საღამოობით მე ძალთან გვიან ვბრუნდები შინა, უყურებ — ის კიდევ სამუშაოს უზის; დილაობით, როცა ჯერ კიდევ არც ერთი მუშა სახელოსნოში არ შესულა, ის უკვე საქმეზეა მიმდგარი.

მალე ფრანკლინის სტამბამ საზოგადო ყურადღება მიიქცია: ყველაფერი იბეჭდებოდა ლამაზად, შეცდომების დაუშვებლათ და თავ-თავის ვადაზენდ, ამის გამო მისი საქმეები დღითი დღე უმჯობესდებოდა.

* *

შეიძლება გუბერნატორი დაეხმარა მას საქმეების დაკვეთით?

როდესაც ფრანკლინი ინგლისიდგან დაბრუნდა დენგამითურთ, კეიტი იმ დროს აღარ იყო გუბერნატორად.

ფრანკლინი გვიამბობს: „ინგლისიდგან დაბრუნების შემდეგ მე შევხვდი მას ქუჩაში უბრალო ტანისამოსში... მან პირველ დანახვაზე, დარცხვენითად გვერდი ჩამიარა — ერთი ხმაც არ გაუცია.“ აგრეთვე

„არა ერთხელ გავწითლებულვარ, ინგლისიდგან დაბრუნების შემდეგ, რიდის ოჯახობის დანახვაზე. ინგლისიდგან ჩემს საცოლოს მხოლოდ ერთხელ გაუგზავნე წერილი და იმ წერილიდგანაც იმ დასკვნას გამოიყვანდა კაცი, რომ მე უკან დაბრუნებას აღარ ვაპირებდი შემდეგ ამისა მას ურჩიეს გაჰყოლოდა ცოლად მექოთნე როდჟერს. ის კარგი მუშა, იყო და ამ გარემოებამ უფრო შეაცდინა გოგოს მშობლები; მაგრამ ის კი არ იცოდენ, რომ როდჟერსი ლოთი იყო. ცოლი მის ხელში ძალიან უბედური შეიქმნა. ის მალე ჩავარდა ჯიხომო ვალებში და გადაიკარგა სადღაც.“

ერთი თუ ორი წლის შემდეგ მოვიდა ამბავი როდჟერსის სიკვდილისა. ფრანკლინმა შეირთო იმისი ქვრივი.

ეს იყო უბედნიერესი ცოლ — ქმრობა.

ფრანკლინი სწერს — „არის ერთი ინგლისური ანდაზა: „თუ გინდა კეთილდღეობა, დაეკითხებოდე ცოლსაო.“ მე მქონდა ბედნიერება შემერთო შრომის მოყვარე და მომჭირნე მეუღლე: ის ნამ-

დვილი ჩემი თანაშემწე იყო ყოველ საქმეში. მოსამსახურე ჩვენ არა გვჭერია, ვიკვებებოდით სულ უბრალო საქმელით, ზედმეტს არაფერს ვყიდულობდით: მაგალითად, საუზმეთ მე ვკმაყოფილდებოდი მარტო პურითა და რძითა (ზოგჯერ უჩაოდაც), რომელსაც ვსლევავდი თითბრის კოვზით უბრალო თიხის ქოთნიდგან“...

„მაგრამ დაუკვირდი სიმდიდრე, როგორ შემომეპარა ოჯახში: ერთხელ, დილით, მოვედი რა საუზმისთვის, დავინახე რძე იდგა ფარფორის ფინჯანში და მის გვერდით იდო ვერცხლის კოვზი. ეს ნივთები ჩემდა უკითხავად ეყიდა ჩემს ქალბატონს, რაშიაც კარგი ძალი ფულები გასვლოდა — 23 შილლინგი *). ამნაირად გაჩნდა ჩვენს ოჯახში პირველად ფარფორი და ვერცხლი. ცოლი იმართლებდა თავსა რო ჩემს ქმარს, არა ნაკლებ სხვებისა შეჰფერს ფარფორის ფინჯანი და ვერცხლის კოვზიო.“

ფრანკლინმა გაატარა ცოლთან სრულ თანხმობაში ორმოცდა ოთხი წელი. ის გარდაიცვალა 1774 წელსა; მას შემდეგ ფრანკლინმა იცოცხლა კიდევ 26 წელიწადი.

III

ფრანკლინი მცნობრი

ბევრსა ჰგონია სწავლის შეძენა მარტო სკოლაში

*) 1. შილლინგი 28 კაპ.

შეიძლება და სკოლის შემდეგ სწავლას თავს ანებებენ. ეს დიდი მოცდომაა. სკოლები მათ რიცხვში იმისთანაები უკი, როგორც „გიმნაზიები“ და „სემენარიები“—აძლევენ ადამიანს მხოლოდ „საშვალებას“ სწავლის მისაღებად: ასწავლიან წერა—კითხვასა, მაგალითად, იმიტომ რომ შეიძლოა კითხვა, მაგრამ კითხვით თვითონ უნდა იკითხო; ასწავლიან სხვა-და-სხვა ენებსა, იმიტომ რომ შეიძლება რა წმინდა ხდება უცხო ქვეყნებში; ასწავლიან აგრეთვე წაკითხული წიგნებიდან აზრის გამოტანას, საქმის გარჩევას უსაქმობისაგან; მიაჩვენენ მოსაზრებას. ყველა ეს მომზადებაა სწავლის მისაღებად და არა ნამდვილი სწავლა. ჭეშმარიტი სწავლა მაშინ შეიძინება, როცა კაცი თვითონ მეცადინეობს, წიგნებს კითხულობს, განაგონს და ნახულის უკვირდება, აზროვნებს და ადამიანებთან ერთად ბჭობს.

ფრანკლინს სკოლაში დიდი ხანი არ დაუყვია. იქ მან ცოტა რამ შეიძინა; სამაგიეროდ, როგორც იცით კიდევ, ის თვითონ სწავლობდა ბოვშობისას, მუშადაც რომ იყო მაშინაც და აღად რომ შეიქმნა, მან არამც თუ მარტო თავისი საქმობლო. (ინგლისური) ენა შეისწავლა კარგად, არამედ თავისუფლად კითხულობდა ლათინურს, ფრანგულს, იტალიანურს, ისპანურს ენებზედ... უბრალო ლაზალანდარობა მას არ უყვარდა, ხოლო ჭკვიან კაცებთან ბაასს პირ იქით დაეძებდა. რასაც წაიკითხავდა ან გაიგონებდა ყველაფერს ღრმად ჩაუკვირდებოდა; თავის

გუნებაში ბჭობდა... და კიდევ შეიქნა თავისი დროის ერთი საუკეთესო მეცნიერთაგანი.

ადამიანსაც ბევრი რამ სასარგებლო ასწავლა: გაიგო მან, მაგალითად, თუ რა სასარგებლოა ნათესის იონჯაზედ „გიჰსის“ მოყრა... ერთხელ დიღორი, ცვარის აშრობამდე მოიხმო სოფლები იონჯის მიწოდორზედ და იმათ თვალწინ მოაყარა „გიჰსი“ ამოსულ იონჯაზედ, ისე რომ გამოიყვანა შემდეგი სიტყვები:

„აქ მოყრილია გიჰსი“

ბავიდა რამოდენიმე კვირა, მონაყარ ადგილზედ ამოვიდა სქელი, ღონიერი და მწვანე ბალახი, ხოლო გარეშემო დაბალი და ყვითელი. აღნიშნული სიტყვები: „აქ მოყრილია გიჰსი“ ისე გამოსჩანდა თითქო გამხმარ ყვითელ ველზედ მოწერილი იყო მაღალი და მწვანე ბალახით.

ზრანკლინმა გამოიგონა აგრეთვე მოსახმარი ლუმელები, რომელიც მოითხოვდა ცოტა შეშას, სითბოს კი ბლომად იძლეოდა და თან სადგომ ოთახებში ჰაერსა სწებენდა.

ბანსაკუთრებით მან გაითქვა სახელი მეხთამცდენის გამოგონებით. მეხთამცდენი წარმოადგენს გრძელს, წვეტიანს მავთულს, რომლის ერთს თავს სახურავის თავზედ ამაგრებენ, მეორე თავი ჩამოჰყავთ შენობის კედლებზედ და მიწაში უშვებენ, როცა მეხი გავარდება, ნაპერწკალი დაეცემა მავთულის ზევითაწვერს და სინაზე ჩაირბენს მიწაში შენობის დიუზიანებლად.

თუ როგორ კეთდება ეს ამნაირად, ამის ახსნას

ჩვენ აქ ვერ შევუღვებით. ამას კი ვიტყვი, რომ ეხლა ცოტათი რიგიანი ქალაქი არსად არის, რომელშიაც მეხთამცდენი არ იყოს გამართული. პირველად ფრანკლინის გამოკვლევა არ სჯეროდათ და კიდევ ეშინოდათ.

ფრანკლინის მეგობრის ვესტის სახლზედ უნდათ მოაწყონ მეხთამცდენი. მუშაობაა გამართული... ხალხი მიდი—მოდის და ჰკითხულობს:

—რას აწყობენ აქ?

—აი ფრანკლინს უნდა ამ ჭოკით ზეციდგან ელვა მოიტყუოს.

—ეს როგორ შეიძლება?

—რაო, რაო?

—ფრანკლინი თუმცა ჭკუიანი კაცია, მაგრამ არა მგონი, ამ შემთხვევაში ჭკუას არ ცდებოდეს? ამბობდენ კაცები:

—მოშორდეს იქით, ქალაქი არ გადარუჯოს და!

—ეს რა მოუგონია? რა ცოდვას შევესწარით! ელვა ღვთის ცეცხლია და მაგ ცოდვის ჭურჭელს კი მისი დამორჩილება... მოუწადინებია.

ამასობაში მეხთამცდენი მოაწყეს. ადრე იყო თუ გვიან, ასტყდა ფილადელფიაში საშინელი ჭექა-ქუხილი... აი შავი, შეკუმშული ღრუბელი მიუახლოვდა ვესტის სახლს.

ჭუჩაში დიდძალი ხალხი სდგას და შეჰყურებს...

—ღმერთო! შენ დაგვიფარე! —ღალადებდენ მეზობლები. ფრანკლინი კი არ გვაშორებს მეხს, პირიქით

იზიდავს ჩვენი სახლებისაკენ...

— შეხე, შეხე, როგორი ღრუბელი დაადგა მავთულის წვერს!

— დამლუპველო! — იძახის ერთი,

— ულმერთო! — მეორე.

უცბად იელვა... მავთულის წვერზედ იმ წამშივე გაისმა საშინელი გრიალი ქუხილისა. მაყურებელთ გულის ცემა შეუჩერდათ.

ქუხილი დაწყნარდა... შეხედეს, მაგრამ სახლი ისე სდგას, ვიფიქრომც არაფერი მიჰკარებოდეს.

მეხთამცდენი ნამეტანი სასარგებლოა ხომალდები და გემებისათვის. მოხდებოდა ხოლმე, რომ ხომალდების ანძებს დაეცემოდა მეხი, დაღეწდა და აღვილად შეიძლებოდა ხომალდიც დაეწვა! ეხლა კი დაეცემა რკინის ჭოკს, ანძებზედ რომ არის მიკეთებული, ჩასდევს რკინას და მეხის ძალა იკარგება ზღვაში, ხომალდი კი მთელი ზ უვნებელი რჩება. —

IV

როგორ ცდილობდა ფრანკლინი შეიმუშავებია

კეთილი ხასიათი და ზნე — ჩვეულებანი.

ფრანკლინს დიდის თაღარიგით მიჰყავდა თავისი საქმეები; მუდამ იმის მეცადინობაში იყო, როგორმე გაემდიდრებია ცოდნით თავისი ქუა-გონება. აღამიანს, რომელსაც თავისი საქმეები წესიე-

რად მიჰყავს, რომელსაც არ აქვს სახეში სხვისი მოტყუება, ყველა ენდობა; ცოდნას მხოლოდ სულელი არა სცემს პატივსა.

ბევრს თუმცა თავისი საქმე კარგადიცი შიქიყვის, მაგრამ ამით ის ვერავის გულს ვერ მოიგებს, რადგან სახეში აქვს მარტო პირადი სარგებლობა და სხვებისათვის თუნდა ქვა ქვაზედაც არ დადებულა. ამაზედ უარესია, თუ ის ადამიანებს სჩაგრავს... ზოგიერთს, იქნება, ბევრიც ესმოდეს, მაგრამ იშაყი და მიუკარებელი, მოტყუებასაც იკადრებს თუ საჭირო იქნება... ანდა თავისს ცოდნას არავის არ გაუზიარებს.

რომ ადამიანმა საზოგადო სიყვარული დაიმსახუროს, საჭიროა კიდევ პატიოსანი — შემთვისებელი ხასიათი ჰქონდეს და ზრუნავდეს საზოგადო კეთილდღეობაზედ.

* * *

ძარგი და კეთილი ხასიათი ერთბაშად — არავის ეძლევა არის ერთნაირი არაკი ამ საგანზედ:

„ინდოელმა *) სთხოვა თამბაქო თავისს მეზობელს თეთრს; მეზობელმა ამოიღო ჯიბიდან მთელი მუჭა და მისთავაზა ინდოელს,

*) ინდოელი ქვიან ინდოელის ტომისკაცს. ინდოელებს განეგნა კანი მოწითლო ფერისა აქვთ — ამიტომ მათ ხშირად უწოდებენ „წითელ კანიანებს“, თეთრი და შავი ზანგებისაგან განსაზღვრად. ინდოელები ამერიკის მკვიდრნი არიან. თეთრი და შავი ხალხი გაჩნდა ამერიკაში ბევრად უფრო გვიან.

მეორე დღიას მოაკითხა ინდოელმა მეზობელს ჭეუბნება:

— აიღე უკან შენი ვერცხლის ფული. შენ ეს გუშინ თამბაქოსთან გადმოგიყოლებია.

— ბარაქალა კაცო, გმადლობთ! რატომ ფული არ დაიტოვე—გამოგადგებოდა რამეში!

ინდოელმა გულზედ ხელი შიიკრა და უთხრა:

— შე აქ თითქო ორი კაცი მიზის: ერთი ბოროტი ჭე მეორე კეთილი. ბოროტი შიჩურჩულებდა: „თვითონ მეზობელმა მოგცა შენ თამბაქოც და ფულიც, — შენი იღბალი ყოფილა, დაიტოვე შენთვის“. კეთილი კი მეუბნებოდა: ტყუილია, მას მარტო თამბაქოს მოცემა უნდოდა შენთვის, თამბაქო შენა, ფული კი შეცდომითაა მოცემული, შეცდომით სარგებლობა არ ვარგა, მე არ ვიცოდი რა მექნა. დავწვიო ლოგინში. კეთილმა და ბოროტმა კაცებმა მაინც არ შესწყვიტეს დავა ჩემს გულში და მთელი ღამე არ დამაძინეს. დილაზედ წამოვხტი და ესაა მოგიტანე ფული.“

შის გულში არ ზის „ბოროტი კაცი“? ვინ არის ისეთი, რომ ის არ იმობდეს, კეთილი კაცთან, — სინდისთან!

ფრანკლინი დარწმუნებული იყო რომ უკეთილზნოდ აღამიანი ვერც თავისთვის შეიქნება ბედნიერი, ვერც სხვებისთვის, — საყვარელი, და ამიტომ გადასწყვიტა აღეზარდა თავისთავში კეთილი ზნე — ხასიათი.

ის თავის გუნებაში ამბობდა: მე ვარჩევ კეთილსა და ბოროტს საქციელს ერთმანეთისაგან. მაშასადამე—ჩემთვის ძნელი არაა ყოველთვის კარგად მოვიქცე და ავიცილო ცუდი საქციელი. მაგრამ მალე დაინახა, რომ ეს ასე აღვილი არ იყო. რომ მსურველთ გაუადვილდეს „ხასიათის შემუშავების“ საქმე, ფრანკლინი თვითონ გვიამბობს, თუ როგორ გაისწორა მან თავისი ხასიათი.

* * *

შეადგინა მან სია კეთილთა თვისებათა, რომელთა შეძენა საჭიროა ადამიანისათვის:

1) მოთმინება; 2) მდუმარება; 3) წესრიგი; 4) გამბედაობა; 5) მომჭირნეობა; 6) შრომისმოყვარება; 7) სიმართლე; 8) სამართლიანობა; 9) ზომიერება; 10) სისუფთავე; 11) სიწყნარე; 12) თავმდაბლობა; ეს სია თითქმის მოითხოვდა:

1) ნუ გაძლები ისე რომ დანძრევას გეზარებოდეს, ნუ სვამ იმდენს, რომ თავი დაგიმძიმდეს (მოთმინება).

2) ნუ ცრუმეტყველობ. ჩვენ მაშინ უფრო მეტს ვსწავლობთ, როცა სხვებს ყურს უგდებთ, მინამ მაშინ, როცა თვითონა ვცხებლობთ უთავბოლოდ (მდუმარება).

3) ყოველ ნივთს თავისი ადგილი უჩინე, ყოველ საქმეს თავისი დრო მოუხაზე. (წესრიგი).

4) იქონიე გამბედაობა—მუდამ მზათ იყო ქმნა ის, რის აღსრულებაც სავალდებულოა; ერთგულად

ემსახურე შენს მოვალეობას. სხვანაირად რომ ვსთქვათ: „ნუ ანებივრებ შენს თავს“ (გამბედაობა).

5) ნუ იქნები მფლანგავი, მოყკიდე იმისთანა ხარჯებს, რომელიც აუცილებელია შენთვის ან მოყვასისათვის (მომპირნეობა).

6) ნუ დაჰკარგავ დროს: ეცადე ყოველთვის გააკეთო სასარგებლო საქმე (შრომისმოყვარეობა).

7) მხოლოდ გულწრფელობა და სიმართლე ჩააგონებს ადამიანს კეთილს აზრებს. ნუ მისცემ შენს თავს ნებას, რომ სინიდისის წინააღმდეგ იმოქმედოს (სიმართლე).

8) გაუწიე ადამიანს სამსახური, რომლის მოთხოვის უფლება აქვს შენგან (სამართლიანობა).

9) თავი ანებე ყოველივე ზედმეტს (ზომიერება).

10) ნუ დაუშვებ ნურავითარ უსუფთაობას ნურც თავისთან, ნურც შენს გარშემო (სისუფთავე).

11) ნუ აღელვდები უბრალო რაიმეთი ანუ აუცილებელი შემთხვევით, —სხვათრივ ასე ითქმის: წამხდარი საქმის გამო ნუ დაეცემი; ყოველთვის იქონიე სულის სიფხიზლე (სიმშვიდე).

12) ნუ ამაყობ ადამიანების წინაშე (თავმდაბლობა).

* * *

ზრანკლინმა გაიჩინა უბის წიგნი, რომელშიც საღამოობით ნიშნავდა ჯვრის დასმით, თუ დღეს რის წინააღმდეგ მოიქცა. ამის გამო მას ყო-

ველი დღის გასულს უნდა მოეფიქრებია, გადაეჩხრიკათავისრ ყველა იმ დღის საქციელი.

იკოლა ფრანკლინმა, რომ ყველა კარგ თვისებებს ერთბაშად ვერ შეიძენდა ზე ყოველ კვირაობით ერთს იმათგანს აქცევდა „განსაკუთრებითი ყურადღებას“ იმ თვისების სახელს, რომელზედაც „განსაკუთრებით“ უნდა ეზრუნა, აწერდა წიგნაკის გვერდზე. აი, მაგალითისათვის, ერთი გვერდი მისი ჩასაწერი წიგნაკისა:

მ თ მ ი ნ ე ბ ა

	ბვირა	ლოშა ბათი	სამშა-ბათი	ლოშა-ბათი	ხუთშა ბათი	პარასკევი	შაბათი
მოთმინება	—	—	—	—	—	—	—
მღუპარება	+	+	—	+	—	+	—
წესრიგი	++	+	—	—	+	—	+
გამბედაობა	—	—	+	—	—	+	—
მომჭირნეობა	—	—	+	—	—	—	—
შრომის მოყვარეობა	—	—	—	+	—	—	—
სიმართლე	—	—	—	—	—	—	—
საძარტღ იანობ	—	—	—	—	—	—	—
ზომიერება	—	—	—	—	—	—	—
სისუფთავე	—	—	—	—	—	—	—
სიმშვიდე	—	—	—	—	—	—	—
თავმდაბლობა	—	—	—	—	—	—	—

მუდამ უკვირდებოდა ფრანკლინი თავისთავს ჭეშინიშნა, რომ არა ერთხელ სცდებოდა. პირველად ძალიან ბევრი ჯვრების დასმა უნდებოდა. ნამეტურედნებოდა „წესრიგის დაცვა“...

მაგრამ ჯვრები თან და თან მცირდებოდა... ფრანკლინი გრძნობდა, რომ კეთილნი თვისებანი მტკიცდებიან მასში...

მაშინ წელიწადში მხოლოდ სამს თვეს ინიშნავდა თავისს ჩასაწერ წიგნაკში, ისიც იმიტომ რომ ყოველთვის „შეკმაგრების თაკი“ კეთილ გზაზედ.

თავისი სიცოცხლის მე 79 წელში ფრანკლინი სწერდა: „მთელი ჩემი ბედნიერი სიცოცხლით მე დავალებული ვარ ჩასაწერი წიგნაკით“.

ზომიერებამ, მოთმინებამ მისცა მას ჯანმრთელობა; მომჭირნეობამ, წესრიგმა, შრომის მიყვარეობამ — ქონება და ცოდნა; ცოდნამ მიანიჭა ძალა ყოფილიყო ადამიანებისათვის სასარგებლო პირი, სიმართლემ, სამართლიანობამ, სიმშვიდემ — ჩაუნერგა მისს თანამემამულეებს მისდამი ნდობა? — როგორც დავინახავთ შემდეგში — მას ირჩევდენ უმაღლესს თანამდებობაზედ; ყველანი მისს ნარჩევს დიდის ყურადღებით ისმენდენ და დიდის სიამოვნებითაც ასრულებდენ. ზომიერება, სულის სიფხიზლე კმაყოფილად აგრძნობინებდა თავისს თავს და იზიდავდა მისკენ ადამიანებს.

* * *

ფრანკლინს ჩვეულება ჰქონდა აგრეთვე —

დილ-დილობით თავისს თავს დაჰკიოხოდა: „არ შეგიძლია შენ ქმნა რაიმე კეთილი?“ ხშირად უშვებოდა სიკეთეს ადამიანებსა; ამასთანავე ცდილობდა მისი დავალება ტვირთად არ გახდომოდა ვინმეს. მაგალითად, გაუგზავნა მან თავისს გაღარიბებულ მეგობარს რვა ოქრო შემდგის წერილით:

„ამ ფულებს მე შენ საჩუქრად არ გიგზავნი, არამედ გაძლევ სესხად. როცა შენი საქმეები გამოკეთდება ღ შეხვდებით თქვენებრ გაჭირებულ კაცს, მიეცით მას, რაც მიიღეთ დღეს ჩემგან, იმ ჰირობით, რომ იმანაც ამ გვარადვე დაეხმაროს თავისს დროზე სხვა გაჭირებულს პატროსან ადამიანს.“ —

V

რიჩარდ სონდერსის კალენდარი.

შეიგნო ათუ არა, რა დიდს ბედნიერებას ანიჭებს ადამიანს კეთილი ზნე-ჩვეულება, ფრანკლინს სურდა რომ ამ საშვალეებით ესარგებლებია რაც შეიძლებოდა მეტს რიცხვს ადამიანებსას.

ხშირად იტყვიან, რომ უმთავრესი მიზეზი ყოველი დანაშაულობისა, ლოთობისა. ყოველგვარ გარყვნილებისა — არის სიღარიბე. ფრანკლინსაც კარგად ესმოდა, რომ სიღარიბეში, სისაწყლემში ადამიანს გაუჭირდება ცხოვრების კეთილს გზას არ გადაუხვიოს...

„ცარიელს ტომარას პირდაპირ ვერ დააყენებ; რაც უნდა აწვალო, ის მაინც წამოიქცევა!“ — იტყოდა ხოლმე ის.

მაგრამ ამასთანავე მოაგონებდა მათ, რომ „პირველ-ღა ნახიჯი სილარიზიდგან გამოსვლისა, ზ მტკიცე „ნიადაგ ზკად დადგომისა“ არის მოთმინება, მომჭირნეობა, წესრიგი და უბრალოდ ცხოვრება.

ყველა ამაებზედ ის ბევრსა სწერდა პირველად გაზეთში, რომელშიაც ცდილობდა ეწერა, რაც შეიძლებოდა, უბრალო ენით, მდაბიო ხალხის გასაგებად. მერმეთ კალენდარში, რომელსაც სცემდა შეუწყვეტლივ 25 წელს (1732 წლიდან 1757 წლამდე) ამ სათაურით: „რიჩარდ სონდერსის კალენდარი“. კალენდარი დაბეჭდისთანავე დაიყიდებოდა ხოლმე. ბევრი „რჩევა კეთილი რიჩარდისა“ ანდაზებად გადაიქცა.

* * *

ძი ერთი შემოკლებული სტატია იმ კალენდრისა: „ყველაზედ უფრო სიმძიმო ბეგარა ის კი არაა, ძმებო, რომელსაც ჩვენ მართებლობას ვუხდით. ზოგი ორწილ მეტს სწირავს თავისს სიზარმაცეს, სამჯერ მეტს უბრალო ტრაბახს ადამიანების წინაშე, ოთხჯერ მეტს — თავისს სისულელეს... ამასთანავე ამ გადასახადებზედ არც შებრალებას და არც „დროვებას“ არავისგან არ უნდა მოველოდეთ. ამ შემთხვევაში ღმერთი მხოლოდ მას წყალობს, ფინც თავისს თავს თვითონ შველის. —

ბევრსა ვკარგავთ ჩვენ „უქმობასა“ და „სიზარ-
მაცეში“. მთავრობამ რომ სამსახურისათვის მეთადი
ჩვენი დროისა მოგვთხოვოს, ჩვენ მას შეუბრალებ-
ბელს ვუწოდებთ. აბა მიეცით თავი სიზარმაცეს, თუ
მან მეტი არ წაიღოს შენგან? უქმად ყოფნა ასუ-
სტებს ადამიანს და კიდევ უმოკლებს სიცოცხლის
დღეს. უქმობა იგივე ჟანგია, რომელიც შრომაზედ
უფრო ადრე უსპობს ადამიანს სიცოცხლეს. თუ
გასაღები ხშირად ტრიალებს კლიტეში—წმინდა
რჩება, უსაქმოდ კი იჟანგება—ჟანგიანი უჯარგის-
დება. თუ გიყვარს ცხოვრება, — უფროთხილდი
დროს, იმიტომ რომ იგი დროისაგან მოქსოვილია.
ზედმეტს ნუ იძინებ: მძინარა მელა ქათამს ვერ და-
იჭერს. გამოიძინებას საიქიოსაც მოესწრები“. „ყვე-
ლაზე უძვირფასესი სიკეთე დროა, მაშასადამე იმაზე
უარესი მფლანგავი არავინაა, ვინც დროს კარგავს.
ერთხელ დაკარგულ დროს თავისს დღეში ვერ დაი-
ბრუნებ. ლაპარაკობენ: „დრო კი კმარაო“: .. სრუ-
ლებითაც არა! დროში მუდამ ვგრძნობთ ნაკლე-
ბულობას“.

„ზარმაცს ყველაფერი უმძიმს, ბეჯითს ყველაფე-
რი ულხინს. სიზარმაცე ნელის ნაბიჯით მიდის წინ,
ამიტომ სიღარიბე მას ადვილათ დაეწევა.“

„ნუ აიძვლებ შენს თავს — ასე არ იქნება მუდამ.
დრო გამოიკვლევაო. გიჯობს ძალა თვითონ მოიკ-
რიბო — მოიფიქრო და შენვე მოიპოვო. შემთქვევის
მოიმედე ნუ დარჩები; ვინც მას შეცკურებს ის

შეიძლება — სიმშლითაც მოკვდეს.

ხელობის მცოდნე იგივე მემამულეა. ვისაც თავი უფარგა, მას შემოსავლიანი და პატივ-სადგბი ადგილიც აქვს. ხელობა და თავი — აი რამ უნდა გვარჩინოს. ამ შემთხვევაშიაც შეიძლება სიმშლიმა ფანჯარაში შემოგვიჭვრიტოს, მაგრამ შიგნით მაინც ვერ შემოგვეპარება“ . —

შეიძლება იკითხოს ვინმემ: „რაო, სულ შრომა და ჯათა, მოსვენება კი არაა საჭირო?““ მე ამას არ ვლაპარაკობ. უქმად ყოფნა და მოსვენება ერთი და იგივე როდია. ნამდვილს მუშას მოსვენების დროც ურჩება: საქმესაც თავისი დრო გააჩნია — მოსვენებასაც თავისი ჟამი“ .

„თუ გინდა მოსვენებისათვის დრო გრჩებოდეს, დაიცევი საქმეში წესრიგი. ბევრს დროს ის მოიჩინებს, ვინც მას ანგარიშით ხმარობს. მუშაობაში წესრიგი დროს ახვავრიელებს“ .

„ნუ გადახტები ერთი საქმიდგან მეორეზე — ერთი ადგილიდგან მეორეზე. ხეს გადარგვა ღუბავს, დაუდგრომელს — ოჯახი არ უფარგა. სამჯერ გადასახლება — ერთჯერ გადაწვას უდრის“ .

„თუ შენ ოჯახს უპატრონებ, ისიც შენ გიპატრონებს. როცა შენს საქმეებს გამოაწყობ და მუშას თანაშემწედ აიყვან, მაშინაც ნუ მოსცილდები საქმეს. ვინც გუთნით გამდიდრებას მოელის, ის გუთანს თანდასდევს. ნამდვილი მეოჯახე სამუშევარში

მუშებზე წინ მიდის. მეპატრონეს თვალი ნაქირაებ ხელებზე უკეთესად მუშაობს. დაუდევრობა. უცოდინარობაზედაც უარესია. თუ გინდა ნამდვილი მოსამსახურე გყავდეს—თვითონ ემსახურე თავისს თავს. თუ გინდა შენი საქმე გააკეთო თვითონვე მოჰკიდე ხელი; ხოლო თუ შენთვის საქირო არაა—გადაეცი სხვებს“.

„ოჯახში წვრილმანი არაფერია, ყველაფერი საქირია. ნალს ლურსმანი დაძვრა, - ნალი დაიკარგა, უნალოთ ცხენმა ფეხი გაიფუჭა; უცხენოდ კაცმა მტერს თავი ვერ დაახწია.. ჩავარდა მტრის ხელში და დაიღუპა. დაიღუპა იმიტომ, რომ თავისს დროზე ლურსმანზედ არ იზრუნა.“

„ამნაირად უწესრიგობას და უბეჯითობას ცუდი შედეგი მოსდევს. დაუზოგველობასაც არა ნაკლებ ცუდი შედეგი მოჰყვება. ვისაც შენახვის თავი არ აქვს, მთელი საუკუნეც რომ იზრომოს, მაინც მათხოვრად მოკვდება, ოჯახს ერთს გროშსაც ვერ დაუტოვებს. ჩვენ გვინახავს ქონება რა ადვილად შეუძენიათ.. მაგრამ იქავე გაუბნევიათ, რადგან საქმისათვის თავი მიუწებებიათ. ქმარმა ხელი აიღო სახნისზე, ცოლმა თითისტარზე, ოჯახობა დარჩა ღვთის ანაბარად! ტომარს რა თითო მუჭა ფქვილი აკლიო, და შიგ მაგიერი კი არ ჩაუმატო, ფქვილი მალე დაგეღვევა. ჯა რო ამოგიშრება, წყალზე წუხილი გვიანდაა. ქონებას გაჰფანტავ—ფეხსაც ვერ მოიდგამ. ცარიელს ტომარს პირდაპირ ვერ

გააჩერებ—სულ გვერდზედ წამოიქცევა.“

„თუ გსურს ქონების შეძენა, თავი ანებე ოხრობას და უბრალო თავმოძვონეობას ახალგაზდობაში მოქეიფე სიბერეში მათხოვარი შეიქნება. რაც ოხრობაში და თავმოწონებაში გადის, იმ ხარჯით ორი ბავშის აღზრდა შეიძლება.“

„თქვენ იტყვი: — „როგორ იქნება, ზოგჯერ მაინც არ გადაჰკრას კაცმა ზედმეტი; არც ის დააქცევს კაცს, რომ სადღესასწაულოდ გამოეწყოს.““ უნდა გახსოვდეს, რომ კალო მარცვლებისაგან შესდგება. ერთდე წვრიმალ ხარჯებს: ხომ იცი გემს პატრა ნახვრეტი ჰლუპავს.“

„დაუჭირვებლად ნურათერს იყიდი.—ზოგჯერ ვაჭრები იათ საქონელს მოგაწოდებთ მყიდველთ და თქვენც ხელათ დაუსაღებთ: რა ვუყოთ, რომ იათია, თუ კი შენ არ გჭირია? იათა საყიდვლები კაცს დააქცევს.“

„ზოგიერთი ცარიელი კუჭით დაწვება დასაძინებლად; ოჯახობას სიმშლით დახოცავს, ოლონდ კი მასპინძლობით ხალხი გააკვირვოს. ზოგს მორთვა ყველაფერს ურჩევნია. ტანზედ ფარჩები, კუჭი კი ცარიელი! მორთვა პურს არ შეგმატებს ზე არც საჭიროებას შეადგენს. მას უფრო ამპარტავნობისათვის ეტანებიან. ამპარტავნობა საჭიროებაზედ უარესი ჭირია; იყიდი ერთ რამე ნივთს გამოსაჩენად, მასთან ათი სხვა რამე დაგჭირდება; რომ ერთი მეორეს უხდებოდეს თვალებს არ გჭრიდეს: ხავერდის

ახლოხთან დაფლეთილ წაღებს ხომ ვერ ჩაიცვამ? უფრო ადვილია ხელი აილო პირველ საყიდელზე, მინემ ყველაფერს გამოეკიდო, რასაც ის შემდეგ მოითხოვს. იტყვიან: „ერიდე პირველს ყანწსაო!“ არაფრად უკეთესია პირველი ამპარტავნობაც. ამპარტავნობა ახალგაზდობისას იპრანჭება, სიბერეში კი წითლდება...“

ან კი რა გამოდის ამპარტავნობისაგან, რის გამო, როგორც შენ ისე შენს ნათესავებს ბევრი უსიამოვნების ატანა მოუხდებათ? ის ვერც ჯანმრთელობას მოგანიჭებს, ვერც ტკივილს შეგიმსუბუქებს. ამპარტავნობით ვერც პატივისცემას დაიმსახურებ: სულელს შეშურდება, ჭკუიანი კი გაგკიცხავს... ამპარტავნობიდან გაჭირებამდე დიდი მანძილი არ არის.“ — უხეირობაში ქონების დახარჯვა სისულელეა, — მეტი სისულელეა უხეირობისათვის დავალიანება. ვინც ვალს იღებს, ის თავისუფლებას უნდა გამოეთხოვოს. — ვალით ჭამას უჭმელობა სჯობიაო — იტყვიან. სიმშლიისაგან დავალიანება გაჭირებაა, ამპარტავნობისათვის ვალის აღება დანაშაულობაა“. უფრო მოკლედ ცხოვრების სიბრძნის საფუძველი: შეიძინე ბეჯითობით, შენაძენი შეინახე. ამ გვარი სიბრძნე ტყვიას ოქროდ აქცევს.“

„დასასრულთ ვიტყვი: გამოცდილება საუკეთესო სკოლაა. სულელებს მაინც ამ სკოლის ცოდნა არა სურთ. სკოლაშიაც გამოცდილებას ნაკლებად

იძენენ. რა ვქნათ? როგორ მოვიქცეთ?... ჩვენ შეგვიძლია კეთილი რჩევა მივსცეთ ადამიანს, მათი, ასრულება ადამიანების მაგიერათ კი არ შეგვიძლია. ვინც რჩევას უურს არ უგდებს, მას ვერც დაეხმარები ჯიუტი თუ არ გაგიგონებს, მაშინ მაინც იგრძნობს, როდესაც გაჭირება მიაღება. —

VI

ერთი კაცი ჭამაშიაც ბრალია.

შრანკლინი ძლიერ ცდილობდა როგორმე შეეძინა ცოდნა, კეთილნი თვისებანი და გამხდარიყო თავისი ქვეყნისათვის სასარგებლო კაცი; ამასთანავე ისიც კარგად ჰქონდა შეგნებული, რომ თვით ღრმად განათლებული და საუკეთესო კაციც—ერთი ჭამაშიაც ბრალია. — ამის გამო ის თავს უყრიდა იმისთანა კაცებს, რომელთაც მიზნათ ჰქონდათ გამხდარიყვნენ მცოდნენი, კეთილნი და საზოგადოებისათვის სასარგებლო პირნი.

თავი მოუყარა მან პირველად თვისს გარშემო თერთმეტამდე კაცს. იმათ პირობა დასდევს დახმარებოდენ ერთმანეთს კითხვაში, ხელი შეეწყობთ ერთმანეთისათვის კეთილ თვისებათა შესაძენად, საერთო ძალით დაჰკვირვებოდენ, რაც ხდებოდა მათ გარშემო; დაჰპირდენ ყოველივე კეთილისათვის შეძლებისამებრ შემწყობა აღმოეჩინათ, ხოლო ბოროტებას და უსამართლობას წინააღდგომოდენ.

ამ პატარა წრეს ფრანკლინმა დაარქვა „იუნტა“. სიტყვა იუნტა“ ისპანურია, ქართულად ნიშნავს „კავშირს“.

თვითეული წევრი კავშირისა პირდებოდა „ყოველის უმეტეს სიმართლე შეეყვარებია, განურჩევლად მისდა — გამოსადეგია იგი მისთვის თუ არა. აგრეთვე შეეყვარებია ყოველი ადამიანი, ვინც უნდა ყოფილიყო იგი, განურჩევლად წოდებისა და სარწმუნოებისა.“ ეს მისთვის იყო საჭირო, რომ, რა საგანზედაც უნდა ჩამოეგდოთ მსჯელობა, სიმართლე მიუდგომლად დაეცვათ.—

ვინც მსჯელობის დროს ანგარიშობს, თუ რომელი განაჩენი უფრო სასარგებლოა მისთვის, ის სიმართლეს კი არ დაეძებს, არამედ თავისს სარგებლობას. განა შეიძლება სამართლიანი იყოს ის მსაჯული, რომელიც საქმის მოტრიალებას მაინცა და მაინც მომჩივანის სასარგებლოდ ცდილობს?

სწორედ ამ გვარადვე ძნელია სიმართლის დაცვა მაშინაც, როცა ერთს მტრულის თვალით უცქერ — მეორეს მოყვრულის ადამიანი საზოგადოდ სუსტია, თვითონაც ვერ შენიშნავს, თუ ერთს რამდენად უმხრო და მეორეს რა უზომო მკაცრად მოეპყრო.

საზოგადოების წევრნი მით უმეტეს ცდილობდნენ არავითარი განხეთქილება არა ჰქონოდათ ადამიანებთან მათი სარწმუნებისა გამო, რომ იმ დროში, როცა ფრანკლინი ცხოვრებდა, ამერიკაში

გავრცელებული იყო შური და განხეთქილება სხვა და სხვა აღმსარებელთა და მწვალებელთა შორის. დავობდენ ქრისტიანები ურთიერთ შორის მის გამო, თუ როგორ ელოცნათ, როგორ გაეგოთ ესა თუ ის სტრიქონი საღმრთო წერილისა, სახარებისა. უმთავრესი მცნება უფლისა კი ავიწყდებოდათ: „ცხოვრებდეთ მშვიდობიანათ და თანხმობით... გიყვარდესთ ურთიერთი ვითარცა თავი თვისი... ღე ყოველივე ესე თავისთავად შეგეძინოს თქვენ“.

* *

იმ ხანებში მრავალნი გადაიხვეწენ ევროპიდგან ზღვის გაღმა—შორეულს ამერიკაში, სარწმუნოებისათვის გამოწვეული დევნის გამო. ზრანკლინის თანამემამულენი სანახევროდ წარმოსდგებოდენ იმ ოჯახებიდგან, რომლებიც გადმოვიდენ ამერიკაში მის გამო, რომ მეფენი და ინგლისის სამღვდელთა სდევნიდენ იმათ მათი სარწმუნოებისათვის. ამგვარს ოჯახს ეკუთვნოდა თვითონ ფრანკლინიც.

ბევრი წვალება გამოიარეს სარწმუნოების გამო გადახვეწილებმა, სამაგიეროდ თვითონაც მზად იყვნენ ედევნათ ყველა, ვინც მათებრ არ ფიქრობდა და არ ლოცულობდა. გადმოსახლდენ ინგლისიდგან იმიტომ, რომ არ ლოცულობდენ ინგლისის წესჩვეულებაზედ და იჩენდენ სხვა და სხვა მიდრეკილებას. ამის გამო მათ შორის არავითარი თანხმობა არ იყო.

ზრანკლინი და მისი მეგობრები ხედავდენ რა

უზომო შფოთი, აკალ-მაყალი და უთანხმოება იბადებოდა იმის გამო, რომ თვითეულს მათგანს თავისი სარწმუნოება უნდოდა ძალად მიეღებინებია სხვისთვის და — ცდილობდნენ ჩაეგონებინათ თანაძემამულეთათვის, რომ იმ აზრთა წინააღმდეგ ბრძოლა, რომელნიც ჩვენ შემცდართ მიგვაჩნია, შეიძლება მხოლოდ მშვიდისა და გულწრფელის ქადაგებითა ჭ არა ძალ დატანებით. ცდილობდნენ ჩაეგონებიათ, რომ სინდისის საქმეში ჩვენი მსაჯული ღმერთია და არა ადამიანი.

ფრანკლინს არა ერთხელ წაუკითხავს თავისი მეგობრებისათვის შემდეგი იგავი:

„სალამოს, ჟამსა მზის დასვლისასა, იჯდა აბრაამი კარავსა შინა თვისსა.“

„აი მოხუცი ვინმე მიეახლა მას, მომავალი უდაბნოდგან, დაბჯინებული კვერთხსა ზედა თვისსა.“

„იხილა ოა აბრაამმა კაცი იგი, აღგა, მივიდა მასთან და უთხრა: „გვედრებ შენ, იხილე კარავი ჩემი, განიბანე ფეხნი შენნი და მოისვენე კარავსა ამას შინა. დილით აღგე რა, ისევ განაგრძე მგზავრობა სურვილისამებრ შენისა“.

„რქვა მოგზაურმან: „უმჯობეს არს დარჩენა ჩემი ხისა ამისა ქვეშე.““

„მაგრამ აბრაამი არ ეშვებოდა მას და კვლავ ევედრებოდა, და შევიდა მოგზაური იგი კარავსა მისსა, აბრაამმა გამოაცხო ხმადები, მიირთვეს და გაძლენ.“

„ღ იხილარა აბრაამმან, მოგზაურმან არა შესწირა

მადლობა უფალსა, ჰკითხა მას: „რატომ არ უძღვენ შენ ქება უფალსა, შემოქმედსა ცისა და ქვეყნისა?“

„და მიუგო მოგზაურმან: „მე არა ვსცემ თაყვანსა იმ ღმერთსა, რომელიცა შენ გრწამს, და არცა ვიხსენიებ სახელსა მისსა. მე თაყვანსა ვსცემ სხვა ღმერთსა და ვიხსენიებ მას ლოცვათა შინა ჩემთა“

„და აინთო აბრაამი რისხვითა აღგა და განდევნა მოგზაური იგი.“

„ხოლო ჟამსა შუალამისასა ესმა მას ხმა უფლისა: „აბრაამ, აბრაამ, სადა არს სტუმარი შენი?“

„მიუგო მას აბრაამმან: „უფალო! მან არა ისურვა თაყვანის ცემა შენდა აღ არცა ხსენება სახელისა შენისა და მე განვაგდე უგუნური იგი უდაბნოში.“

„რქვა მას უფალმან: „მოხუცი იგი არს ას-ოთხმოცდა თვრამეტის წლისა. მე ას-ოთხმოცდა თვრამეტი წელიწადი შემინახავს იგი, მიუხედავად მისი შეცდომილებისა, და შენ, ცოდვილო, ერთი ღამეც ვერ მოგიტმენია ურწმუნოება მასი? ნუ თუ შენა ხარ უმაღლესი მსაჯული სულსა ზედა მისსა.“

ხოლო აბრაამი ევედრებოდა: „ნუ განაძლიერებ რისხვასა შენსა მონასა ზედა შენსა, უფალო, შეგცოდე და გვედრებ შემინდევ მე!“

„და საჩქაროდ აღსდგა და წარვიდა უდაბნოსა და გულმოდგინედ დაეძებდა მოგზაურსა მას; ჰპოვა იგი და დააბრუნა კარავსა თვისსა და მოწიწებით პატივი სცა მას და დიდის საჩუქრით გაისტუმრა იგი.“

„და მეყსეულად მოუწოდა უფალმან აბრაამსა და რქვა:“ „ შენი ცოდვისა გამო მე წავიყვანა შთამომავლობასა შენსა მხარესა მას უცხოთა და მუნ დაჰყოს მან ოთხასი წელი გლოვასა შინა დიდსა“ „

„ მაგრამ ვიხილე რა სინანული შენი—ისევ დავაბრუნო იგი მოსილი დიდებითა და ძლიერებითა.“ „

* * *

საზოგადოების წევრნი იკრიბებოდნენ პარესკევობით მეგობრული ბაასისისათვის. ვინმე მათგანი წაიკითხავდა სტატიას, რაზედაც სურდა. თვითეულს მათგანს მოვალეობად ჰქონდა დადგენილი წელიწადში ოთხი სტატია მოემზადებია.

წაეკითხათ: უნდა რაიმე შესახებ ისტორიისა, სხვა-და სხვა ქვეყნების აწერილობისა, მათი ცხოვრებისა და წესწყობილობისა; განმარტებდნენ ცნობებს ბუნების მოვლენათა შესახებ; ყოველ დღიურ ვარაამსა და სხვა...

შემდეგ წაკითხულის შესახებ გაიმართებოდა მსჯელობა. წევრნი თვალყურს ადევნებდნენ, არავის არ მოენდომებია დავაში ჯობნება, არ ცდილიყო უსათუოდ თავისი გაეყვანა; უკვირდებოდნენ, რომ თვითეულს აზრად ჰქონოდა, როგორმე ჭეშმარიტი აზრი გამოეტანა წაკითხულიდან.

* * *

ფრანკლინის ნაწერებში ვკითხულობთ: „ჩვენმა

ამხანაგობამ იმდენი სარგებლობა მოიტანა და იმდენი სულიერი კმაყოფილება მიანიჭა წევრებს, რომ ბევრი მათგანი გვთხოვდა წევრებად მათი მეგობრებიც შემოგვეყვანა. მაგრამ ამის შესრულება მოუხერხებელი იყო: ჩვენ იმ თავიდანვე დავადგინეთ ამ კავშირში თორმეტი წევრზედ მეტი არ მიგველო. ამ დადგენილობის შეცვლა არ გვინდოდა; მაგრამ ეს კი ვურჩიე, თვითეულს წევრთაგანს შეედგინა, მსგავსად ჩვენი „კავშირისა,“ ცალკე ახალი წრე.“

„ეს წინადადება მათ მოიწონეს. ბევრმა ჩვენთაგანმა სცადა შეედგინა ამგვარი თავისი საკუთარი წრეები.“

ზრანკლინის „იუნტას“ მსგავსი პატარ-პატარა კავშირნი მრავალი შესდგა ჯერ ფილადელფიაში და შემდეგ ამერიკის სხვა ქალაქებშიაც, სხვა-დასხვა სახელწოდებით: „ვენახი“ „ბალი“ „წრე“ და სხვა... ამერიკელები ეჩვეოდნენ თავისუფალი დრო მოეხმარათ გონების სავარჯიშოდ, დაჰკვირვებოდნენ თავისს თავს; ეჩვეოდნენ შეეგნათ საზოგადო საქმეების მსვლელობა; ეჩვეოდნენ თანაგრძნობით და დახმარებოდნენ ყოველცე კეთილსა, უსამართლობას, უკანონობას და ძალმომრეობას წინააღმდეგობად ედგნენ. ამ კავშირებმა უფრო მჭიდროდ შეაერთეს ახალშენები საზოგადო კეთილდღეობისათვის: მრავალი საუკეთესო საზოგადო ზომები გაარჩიეს და შეიმუშავეს ამ კავშირებში. სანამ ეს ზომები

აღსრულებაში მოიყვანებოდა, კავშირები განუმარტავდენ მკვიდრთა იმათ მნიშვნელობას.

* *

„იუნტასი“ ერთი უმთავრესი საქმე იყო საზოგადო ბიბლიოთეკების დაარსება.

საიდგან მოიპოვოს ღარიბმა კაცმა წიგნი? ეხლა ამ საჭიროებას საზოგადო ბიბლიოთეკები აკმაყოფილებს. სულ მცირე სასყიდლით (ზოგან კი სულ უფასოდაც) შეიძლება გამოიტანოს კაცმა წიგნი საკითხავად. ხეირიან ბიბლიოთეკაში იმისთანა კაციც მოიძებნება, რომელსაც შეუძლია უჩვენოს — რომელ ნაწილში რომელი წიგნაკები უკეთესია; ბიბლიოთეკებს ეხლა დაბა-სოფლებშიაც ააჩსებენ. თან და თან ბიბლიოთეკები ისეთ მიუცილებელი საჭიროებად ხდება, როგორც „პური არსებითი“ ამ გვარი ბიბლიოთეკების დაფუძნება მოიფიქრა ფრანკლინის მიერ დაარსებულმა კავშირმა“; მანვე დაარსა პირველი ბიბლიოთეკები: ეჭვი არაა ამით სამშობლოს დიდი სამსახური გაუწია.

ფრანკლინისა და მისი მეგობრების მეცადინეობით ფილადელფიაში დაარსდა სამაგალითო სკოლები, პირველი საზოგადო საავადმყოფო ამერიკაში, თავშესაფარი ღარიბთათვის... მათივე მეცადინეობით ქ. ფილადელფია მთლად გამოიცვალა: ყოველი კუთხე მისი მოკენჭეს გაანათლეს, ღოაწვეს თავისუფალი ცეცხლის მქრობელი რაზმები, ღამის ყარაულები და სხვა....

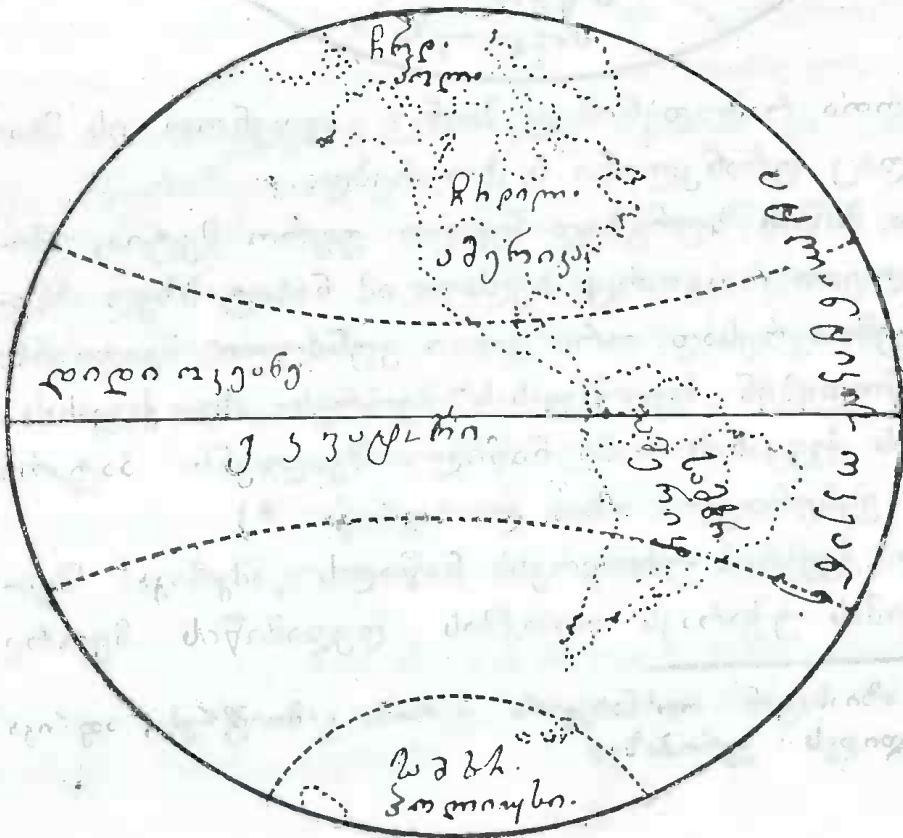
VII

ინგლისი და ინგლისელი ახალშენები ამერიკაში

მთი ძველი ანდაზაა, რომელიც არასოდეს არ უნდა დაივიწყოს კაცმა:

„თანხმობით პატარაც გადიდდება, უთანხმოებით კი დიდიც დაპატარავდება“, რომ საზოგადო საქმეში თანხმობით და საერთო ძალით კეთილგონიერი შრომა სასარგებლოა, ეს აზრი ფრანკლინის მიწის შვილთ მალე შეიგნეს და კიდევ გამოიყენეს.

ცხოვრება მათ ახალ ქვეყანაში საზოგადოთ არ ეხერხებოდათ და ისეთი ხანაც დაუდგათ, როცა მიუცილებელი საჭირო შეიქნა მათი ცხოვრების გაუმჯობესობა.

ნახევარი ნაწილი — ჩრდილოეთიდან დაწყებული სამხრეთამდე. შუაზედ იგი ვიწროვდება და წარმოადგენს მიწის ვიწრო ზოლს, რომლითაც ჩრდილოეთ ამერიკა უერთდება სამხრეთ ამერიკას. *)

ღედამიწის ყოველ ვიწრო ზოლს, რომელიც ღრს დიდს ხმელეთის ნაჭერს აერთებს, ეწოდება „ეელი“ მაშასადამე ჩრდილოეთ ამერიკა უერთდება სამხრეთ ამერიკას (პანამის) ყელით.

* *

ძველს ქვეყანას ახლისაგან აცალკევებს ვებერთელა წყლის მანძილები — ოკეანები.

როგორც ნახატებზედაც სჩანს, ერთი მათგანი ცალი მხრით ამერიკის აღმოსავლეთ ნაპირს ეკვრის, მეორეთი — ევროპას და აფრიკას. ეს „ატლანტიკის“ ოკეანეა. მეორე ოკეანე ამერიკის დასავლეთ და აზიის აღმოსავლეთ ნაპირებს აკრავს. ეს „დიდი“ ანუ „წინა“ ოკეანეა.

ატლანტიკის ოკეანე ამერიკის შუა წელში წარმოადგენს მოზრდილ „ყურეს“ (ЗАЛИВЪ). ეს „ყურე“ შემოხსენებულს პანამის ყელს აკრავს და ამგვარად ჩრდილო ამერიკას ჰყოფს სამხრეთ ამერიკისაგან. „ყურე“ მოფარულია მრავალი დიდი და პატარა კუნძულებით. შუაზედ რომ პანამის ყელი არ იყოს, ყურეს წყალი შეუერთდებოდა დიდი ოკეანეს წყლებს

*) ამერიკა ცოტათი აზიას და ნაკლებია; სახელდობ, დასახრეთ ამერიკა ორჯერ მეტია ევროპაზე; ჩრდილოეთ ამერიკა რაჭენიმედ აღემატება სამხრეთ ამერიკას.

და მაშინ ჩრდილოეთ ამერიკა სრულიად განცალკევდებოდა სამხრეთ ამერიკისაგან.

ჩვენნი წინაპარნი (ძველი ქვეყნის მკვიდრნი) ასეთასი წელი ცხოვრებდნ და „ახალი ქვეყნის“ არსებობაზედ არა იცოდნ რა.

დიდი ხნოდგან ეჭვით იცოდნ, რომ მიწა ბურთივით მრგვალი უნდა იყოსო. ოთხასი წლის უკან ერთმა იტალიელმა — კოლუმბმა იფიქრა: „თუ დედა მიწა მრგვალია, მოდი გავცურავ მე ევროპიდგან სულ პირდაპირ და პირდაპირ დასავლეთისაკენ... და უსათუოდ გავალ აზიის ნაპირზედ“ მას უნდოდა გასულიყო იმ მდიდარს ქვეყანაში, რომელიც აზიის სამხრეთ მხარეში სძევს, ე. ი. ინდოეთში.

ისპანიის მფრემა და დედოფალმა თანაუგრძნეს მას და მისცეს ხომალდები. გასწია მან მისმიერ ამოჩემებული ქვეყნისაკენ... იარა, იარა სულ ოკეანეთი... ბოლოს დაინახა მიწა მან შიადწია იმ „ყურეს“ კუნძულებთან, რომელიც ჩრდილოეთ ამერიკას აცალკევებს სამხრეთ ამერიკისაგან, თვითონ კი აქ დროს დარწმუნებული იყო — ინდოეთში მივდიოდა ახალ-ნახაზი ქვეყნის მცხოვრებლებს დაარქვა ინდოელები და მექსიკის ყურეზედ მდებარე კუნძულებს — ინდოეთი. *)

*) ნიმდკადი ინდოეთი აზიაშია. ეს არა ამერიკაში მას შემდეგ კი, რაც კოლუმბმა ამერიკა აღმოაჩინა და მექსიკის კუნძულებს ინდოეთი უწოდა, ერთმანეთისაგან გასარჩევად აზიის ინდოეთს (ნამდვილი ინდოეთი) აღმოსავლეთ — ინდოეთად უწოდებენ (უცხო ენით — ვესტ ინდია). ამერიკისას კი დასავლეთ-ინდოეთად — ოსტ-ინდია. ეხლაც ასე ამბობენ: ვესტ-ინდია, ოსტ-ინდია.

იმას მაშინ აზრადაც არ მოსულთა, რომ ინდოე-
თში გასავალი გზა გადალობილია ტექსამიწის „ახალი
ქვეყნით“ — ამერიკით. კოლუმბოზოტლოც წაატყდა
ამ მხარეს.

მხოლოდ რამოდენიმე წლის შემდეგ გაიგეს, თუ
რა აღმოაჩინა კოლუმბმა; ვაიცნეს დიდო ოკეანე,
მოიფიქრეს თუ როგორ შესულიყვნენ მასში და
იქიდგან როგორ გასულიყვნენ. მღვითა აზრის ნაპ-
რებისაკენ, (სამხრეთ ამერიკის შამორუბით).

* * *

ახალ ქვეყანაში კოლუმბს თან გაჰყვნენ ჯარად
ისპანელები, პორტუგალები, ინგლიქელები, ფრა-
ნგები, გოლანდიელები...

იქ ბევრი ოქრო, ვერცხლი და ნოყიერი მიწებიც
აღმოჩნდა და პირველ ხანებში ევროპელები უფრო
იმ აზრით მიდიოდნენ ამერიკაში, რომ ჩქარა გამ-
დიდრებულიყვენ. თვითონ ისინი ცოტას მუშავო-
ბდნენ, ინდოელებს ყველაფერს არბმევდნენ, რის წა-
რთმევაც კი შეეძლოთ, ყანებშიაც და მადნებშიაც
იმათ ამუშავებდნენ და თან ძრიელ სისტეკადაც გა-
ცევოდნენ... ახალ მისულნი ევროპიელნი ნამდვილ
მტაცებელ და მძარცველ ყაჩაღებს წარმოადგენდნენ.
როცა დარწმუნდნენ, რომ მძიმე სამუშეგარის ატანა
ინდოელებს არ შეეძლოთ, მოიფიქრეს აფრიკაში
„ზანგების“ ყიდვა, რომლებიც ხომალდებით გადმო-
ჰყავდათ ამერიკაში უმძიმეს მონობისათვის. ამ გვარად
წითელ კანიანების ქვეყანაში, გარდა მათი დამპყრო-

ბელის „თეთრებისა“, გაჩნდენ „შავი შონებრიც“.

შავიდა რამდენიმე ხანი და ამერიკაში იწყეს გადასვლა არა მარტო ხელათ გამდიდრებისათვის არამედ პატიოსანი შრომისათვისაც. ამნაირად მრავალი პატიოსანი ხალხი გადმოსახლდა ინგლისიდან ჩრდილოეთ ამერიკაში ატლანტიკის ნაპირებზედ.

ინგლისიდან გადმოსახლებულთა შორის მეტი მეტი შრომის მოყვარე და სასარგებლო რყვენ ეს კაცები, რომელთაც სამშობლოში სდევნიდენ სარწმუნოების გამო, როგორც „მწვალებლებს“.

მაგალითად, 1620 წელს ჩრდილოეთ ამერიკაში ატლანტიკის ნაპირებზედ გადმოსახლდა ას ორი პატიოსანი ქრისტიანე, რომელნიც ინგლისის მეფემ ძალად გადმოსახლა სამშობლოდგან, რადგან ისინი არ ლოცულობდენ ისე, როგორც მეფეს სურდა. მრავალი წელი იხეტიალეს საწყლებმა, სანამ დასადგომ ბინას იშოვნიდენ და დაესახლებოდენ ჩრდილოეთ ამერიკის უდაბურს ნაპირებზედ. მალე იმათ მიემატათ მათივე მსგავსნი „მწვალებელნი“ მათ მიერ დასახლებულ ადგილებს დაერქვა მსსახურეკტი. გადმოსახლებულებმა გააშენეს რამოდენიმე ქალაქი, სხვათა შორის

ბოსტონიც,*) რომელიც ეხლა ძლიერ მდიდარია

---

*) სამშობლო ფრანკლინისა (იხ. 1 გვ.) პაპა... მამაც ფრანკლინისა იმიტომ გადმოვიდა ინგლისიდან ამერიკაში, რომ არ ელადატნათ თავიანთ რწმენის თვის.

და დიდის პატივით იხსენიებს მათი კეთილდღეობის მიზეზს — ას ორთა მამამთა“

სამოცი წლის შემდეგ ერთმა მდიდარმა ინგლისელმა „ჰენმა“ მეორე ამისივე მსგავსი ახალშენი დააარსა. ორასის თუ სამასის ვერსის სიშორეზედ ბოსტონიდან მან საკუთარი საშვალეებით დაასახლა 20, 000 „მწვანელებელი“ — კვაკვერები (იხილევ. 19). იმ ტყეებიან ადგილებს, სადაც გადმოსახლებულნი დაბინავდენ დაერქვა ჰენის ტყეები ანუ ჰენსილჰანია.

ჰენი ღირსეული კაცი იყო. მას დიდის პატივით იხსენიებდენ არა მარტო გადმოსახლებულნი, არამედ მეზობელნი — ინდოელებიც. ჰენსილჰანიაში უშთავრესს ქალაქად შეიქნა „ფილადელფია“ ანუ ქართულად — „ქალაქი ძმობისა“.

ატლანტიკის ნაპირი ამერიკაში გახდა თავშესაფარი არა მარტო სარწმუნოების გამო დევნულთათვის, არამედ სხვა და სხვა ქვეყნის ტანჯულ დასჯილთათვისაც, რომელთაც არ სურდათ გაწვალეებული ცხოვრება განეგრძოთ თავიანთ სამშობლოში და იმედობდნენ შრომითა და მეცადინობით მოეპოვებიათ უმჯობესი ცხოვრება ახალ მხარეში.

შრანკლინის დროს ინგლისელთა ახალ-შენი (possession) იყო ცამეტი. ეხლა მოკლედ განვიმარტოთ, თუ რა დამოკიდებულობა აქვს საზოგადოთ ახალ შენებს თავისს სამშობლო მხარესთან. იმგვარ გადასახლებულთ, როგორიც იყვნენ ინგლისელნი ამერიკაში ეწოდება „კოლონისტები“, მათ

შიერ დასახლებულ ადგილებს „კოლონიები“ რო-
დესაც კოლონისტები სხვისს სახელმწიფოში ეს-
ახლებიან იმავე სახელმწიფოს უერთდებიან და მისს
მფარველობისა და მორჩილების ქვეშ იმყოფებიან.
მაგალითად, ეხლა რუსეთში ბლომად ესახლებიან
გერმანელები. ესენი რუსეთის ქვეშევრდომნი შუი-
ქმნენ და ეკუთვნიან რუსეთის მმართველობას.

როდესაც კოლონისტები თავისუფალ (დაუპატრო-
ნებელ) მიწებზედ ესახლებიან ისინი არ სწყვეტენ
კავშირს სამშობლო მხარესთან. ჩვეულებრივ მრავ-
ლდებიან მისს მფარველობის ქვეშე, ემორჩილებიან
მას, თავისს თავს სთვლიან შვილებად, სუამშობლოს დე-
დათ — „დედო მხარეთ“ ანუ — უცხო ენით — მეტროპო-
ლიათ. ამგვარად ატლანტიკის ნაპირებზედ გაშენებულ
ინგლისელთა ცამეტი კოლონიის „დედო მხარე“ —
მეტროპოლია იყო ინგლისი.

მაგრამ მეტროპოლიები შორეულს ახალშენებს
ყოველთვის ეგრე არ ეპყრობიან, როგორც შეჰფე-
რის შვილების მოყვარულ დედას მათი მფარველობა.

ინგლისიც თავისი კოლონიებისათვის ბოროტი
დედინაცვალი უფრო იყო მინამ ნამდვილი დედა.

ფრანკლინს ცოტა არ უშრომია იმათ გამოხსნა
სათვის ინგლისის ხელიდგან.

ღავუბრუნდეთ ისევ მას (ფრანკლინს).

VII

ფრანკლინი საზოგადო სამსახურში.

ფრანკლინს შეუსრულდა 42 წელიწადი. პატიო-

სანი შრომით იმან იმდენი ქონება შეიძინა, რომ შეეძლო რიგიანათ ეცხოვრა თავის ოჯახითურთ ღ სიმდიდრეს კი არ მისდევდა. ამის გამო მან თავისი საბეჭდავი (სტამბა) სხვას გადასცა. მუდმივი შრომით ფრანკლინმა აღზარდა თავისი. ჭკუა-გონება, შეიმუშავა მტკიცე ხასიათი და კეთილი მიმართულება: დაიმსახურა საზოგადო სიყვარული და პატივდს ცემა. თავისი თავიც და მეგობრებიც შეაჩვია—ჩაპკვირებოდენ სამშობლო ქვეყნის საქმეებს. ეხლა მან გადასწყვიტა დანარჩენი დღენი სიცოცხლისა მთლად სამშობლო ქვეყნის საკეთილდღეოდ გადაეღო.

* * *

ინგლისელების თვითოეულს კოლონიას შეთვალყურობდა 1 გუბერნატორი რამდენიმე „ჩინოვნიკებითურთ,“ რომელთა დანიშვნა ინგლისის მთავრობის საქმე იყო. ყოველი ახალი დადგენილობა და უმთავრესი საქმე კი გაირჩევოდა და გადაწყდებოდა „კოლონიურ კრებაზე“ — ე. ი. კოლონიის წარმომადგენელთა კრებაზე.

„პენსილვანიის კრებაში“ ფრანკლინმა მიიღო თავისს თავზე მდივნის თანამდებობა (მაშინ, როცა ის მხოლოდ 29 წლის იყო) და კარგადაც მიჰყავდა საზოგადო საქმე. კრების წევრნი დიდის ყურადღებით მოისმენდენ, რასაც ახლოგაზრდა მდივანი წარუდგენდა მათ. ბოლოს თვითონ ფრანკლინიც ამოირჩიეს კრების წევრად.

ზარდა ამისა მან (ამავე დროს) თავს იღვა პენსილვანიის ფოსტის მართვა-გამგეობა და ისე ლამაზად

და იათად მოაწყო პანსილვანიის საფოსტო საქმე, რომ ინგლისის მთავრობამ მთელი ამერიკის კოლონიებში საფოსტო საქმის წარმოება მას მიანდო.

ფრანკლინს სამხედრო საქმეშიაც შეხვდა მონაწილეობის შილება.

ინგლისელების ახალშენებთან ერთად ჩრდილოეთ ამერიკაში ისპანელებისა და ფრანგების ახალშენებიც იყვნენ. ამის გამო ისპანელთა და ინგლისელთა შორის გამართული იყო მუდმივი ომი. ომი გათავდა მით, რომ ინგლისელებმა სრულიად განაძევეს ჩრდილოეთ ამერიკიდგან ისპანიელებიც და ფრანგებიც. რასაკვირველია, ეს ასე ერთბაშათ არ მომხდარა. ისპანელები, განსაკუთრებით კი ფრანგები ღადს ხანს ომობდენ. ამ დროს ინდოელები „დამქნარ ბზასავით ირხევოდენ“ - ხან ინგლისელების მხარეს იჭერდენ, ხან მათი მტრებისას.

ამასთან ინგლისელი ახალშენები იძულებულნი იყვნენ, უმეტეს ნაწილად, საკუთარის საშვალეებით დაეცვათ თავი, როგორც ისპანიელებისაგან, ისე ფრანგებისა და ინდოელებისაგანაც: ინგლისიდგან რო ჯარები იგზავნებოდა საკმაო სურსათით არ იყო გამოსტუმრებული; მათი ბარგის გადატან-გადმოტანაც არა ნაკლებად აჭირებდა საქმეს.

ფრანკლინმა ამ დროს დიდი შემწეობა აღმოუჩინა იმათ. ნახევარი მისი ქონებისა მისცა ჯარის უფროსებს, სცხენებისა ურმებისა და სურსათის სასყიდლათ; ეხმარებოდა იმათ აგრეთვე ყოველგვარ გა-

ჭირების დროს... ინგლისის მთავრობამ ბოლოს ეს დანახარჯი არც კი გადაუხადა მას.

ამას გარდა ინგლისელი ჯარი ცოტა იყო. ფრანკლინმა დააჯერა ახალშენები, რომ ახალი, საკუთარი ჯარი შეედგინათ, რომლის მოწყობის საქმე თვითონ ჩიდა თავისს თავზედ: განკარგულებას უვებოდა ნ. ჯარის სურსათით დაკმაყოფილებაზედ, იმათ შეიარაღებაზედ, აშენებდა სიმაგრეებსა, მაგრამ მთავარ-სარდლობას კი დიდის სიამოვნებით უთმობდა იმ პირებს, რომელთაც სამხედრო საქმე უფრო გაეგებოდათ.

***

მრთხელ ცამეტივე კოლონიის წარმომადგენელთა სრული კრება შესდგა იმ აზრის გამოსარკვევად, თუ როგორ დაეცვათ თავი მტრებისაგან? ამ კრებაზედ ფრანკლინმა წარმოსთქვა აზრი, რომ მიუცილებელი საჭიროა „მუდმივი კავშირი“ დავაფუძნოთ ყველა (ცამეტივე) კოლონიებმა ურთიერთ შორისო. სხვათა შორის მან უჩიია თვითოეულს კოლონიას ორ-ორი კაცი გამოეგზავნა თავიანთი წარმომადგენელი სამ-სამი წლის ვადით ყველა კოლონიების საზოგადო კრებაში, რათა ამ კრებას ყველა მტრების შინააღმდეგ შეძლებოდა ზომების მიღება, სიმაგრეების აგება, ჯარის შეკრება და სამხედრო გემების მოწყობა ზღვაზედ სავაჭრო ხომალდების დასაცველად.

ახალშენებმა მალე შეიგნო ამგვარი შეერთების მნიშვნელობა მათი კეთილდღეობისათვის, მაგრამ

ინგლისის მთავრობას მათი ერთობა არ უნდოდა. ინგლისს ეშინოდა — თუ ახალშენები ერთად შესისხლ-ხორცდენ, შეიძლება, ისე მოიმაგრონ წელი, რომ ინგლისის დაუხმარებლად შეიძლონ თავიანთ თავის დაცვა ყოველ გაჭირების დროს.

ინგლისის მთავრობა შიშობდა — ვაი თუ ამ შეერთების შემდეგ ახალ-შენებმა იფიქროს, რომ ძალა შესდევთ და ინგლისსთან დამოუკიდებელი ცალკე სახელმწიფო შეადგინონ.

* * *

არც უსათუძვლო იყო ამგვარი შიში.

როგორც შვილები რჩებიან მშობლების გავლენის ქვეშე, სანამ ისინი სრულწლოვანი გახდებიან, ისე ახალშენებიც, შორს თავისუფალ მიწებზედ დასახლებულნი, სამოვლებით ემორჩილებიან მეტროპოლიას, ვიდრე იმათი მფარველობა ესაჭიროებათ, სანამ არ გააუძჯობეს თვითონ ცხოვრებას, მინამ შტაკიცდ არ მოიმაგრებენ ფეხს — ფეხს არ გადგამენ.

ხალხი, როცა დაშორებული კოლონიები მომაგრდებიან, მეკობრულად მხოლოდ მშინ უცქერენ თავისს მეტროპოლიას, თუ ეს უკანასკნელი იმათ საქმეში არ ეჭრება — თუ შეგნებული აქვსთ, რომ შორიდგან მეტროპოლია ისე კარგაქ ვერ მოაწყობს კოლონიების საქმეს, როგორც თვითონ კოლონისტები.

მშობლები თუ ყოველთვის გონივრულად ექცე-

ვიან თავიანთ შვილებს და ამათზე უაზროსი თვითნებობას არ იჩენენ, იმ შემთხვევაში იმის შიში არ უნდა ჰქონდესთ, რომ შვილები უზნეო ყოფილიყვნენ არ მოუსვენებენ მათ: შვილები მათთან ერთს სახლში იცხოვრებენ, თუ თავისს საკუთარ ოჯახობას გაიმართავენ — ეგ სულ ერთია, მშობლები მათთვის მაინც ძვირფასნი და საყვარელნი იქნებიან, მაკრამ თვითნება და შერეკილი მშობლებისგან, როგორც კი ფეხს მოიდგამენ, კეთილი შვილებიც კი გარბიან ხოლმე: ამ გვარ შემთხვევაში ეგრე სჭირს შორეულს ახალშენებსაც — შორეულს კოდლონიებსაც.

* * *

როგორც უკვე ნათქვამია ინგლისი ამერიკელ ახალშენებს დედობას კი არ უწევდა არამედ ბოროტ დედინაცვლობას.

ინგლისის მართებლობა არა სწუხდა იმაზე, — თუ როგორ ცხოვრებდნენ ოკეანეს იქით გადასახლებულნი. ის მხოლოდ იმას ფიქრობდა, რა სარკებლობა გამოეტანა ინგლისშივე მცხოვრებ ინგლისელთა ცის; გადასახლებულნი ინგლისელებს საწველ ფურათ მაინც და არა მკვიდრ ძმებათ: —

ინგლისის მთავრობა კერძო პირებსა და მოვაჭრე კომპანიებს მიაჩუქებდა ხოლმე ვებერთელა ნაჭერ მიწას და ესენი კი, თავისს მხრივ, სხვა გადმოხვეწილებს აძლევდნენ იჯარით და აკიწროებდნენ მათ.

ახლევ უფრო მეტს შევიწროებებს იომენდენ გა-

დმოსახლებულნი ინგლისელ ვაჭრებთან სასარგებლოდ. თუ არა ინგლისელი ვაჭრების ხომალდით ისე ამერიკელები ვერაფერს შემოიტანდენ კოლონიებში და ვერც კოლონიის ნაწარმოებს გაიტანდენ საზღვარ გარეთ. ამასთანავე ახალშენები იძულებულნი იყვნენ თავიანთი საქონელი ნახევარ ფასად დაეთმოთ ინგლისელებისათვის, ხოლო ინგლისელებისაგან შემოტანილი კი—სამწილ ფასად ეყიდათ. ამავე საქონელს ფრანგები და გოლანდიელები ორწილ მეტ ფასში მიიღებდენ, აგრეთვე იმ საქონელს, რაც ინგლისელებს შემოჰქონდათ, ფრანგები და გოლანდიელები ნახევარ ფასათ მოიტანდენ, მაგრამ ამის ნებას მათ არავინ აძლევდა.. —

ამასთანავე აღკრძალული აყო ზოგიერთი საქონლის ყიდვა-გაყიდვა თვით კოლონიებში ურთიერთ შორის. — შეეძლო, მაგალითად, კოლონიისტს პური, თამბაქო მეზობლურათ გაეყიდა და რიგიანი ფასი აეღო... მაგრამ არა!.. გინდა თუ არა, შენ მიჰყიდე საქონელი ინგლისელს, ინგლისელი მიუტანს შენს მეზობელს; შენგან ის ჩალის ფასათ აიღებს, და შენს მეზობელს კი როგორც უნდა ისე მიჰყიდის. —

ინგლისელი მეფაბრიკენიც ახალშენების ხარჯით მდიდრდებოდენ. ინგლისში დიდი ხნიდგან ამზადებდენ ბევრს რკინეულობას და შალეულობას. როგორ ან სად უნდა გაესაღებიათ?... ნამეტურ ის რაც ნაკლები ღირსების იყო და ისიც, რაც შეიძლება, დიდს

ფასში. ამისთვის შორს არ წასულან: ისევ ახალშენებს აღუკრძალეს ფოლადეულობა და შადეულობა. შამოეტანათ თუნდ ინგლისის ხომალდებითაც, სხვა რომელიმე სახელმწიფოდგან გარდა ინგლისისა. თვით კოლონიებშიაც აღუკრძალეს ამგვარი ნივთების დამზადება. არც მაკრატლისა, არც ცულისა და არც ნამგლის გაკეთება არც ერთმა ახალშენმა არ გაბედოს. არც მოქსოვო, არც მოთელო, თუნდ ერთი არშინი მაუდიც იყოს! .. ყველაფერი ინგლისელი მეფაბრიკეებისგან იყიდე!

ახალშენები ძლიერ უკმაყოფილონი იყვენ, მაგრამ ითშენდენ. შრომის მოყვარაობისა და ზომიერების მეოხებით, ისინი მაინც კარგათ ცხოვრობდენ. მაგრამ ინგლისმა თავისის გაუმაძღარის სიხარბითა და ძალდატანებით მათ მოთმინებას ბოლო მოუღო.

ზარდა ამისა პენსილვანიის ახალშენებს, სხვა მიზეზებით აიძულებდა საჩივლოდ დ. „პენსილვანია“ როგორც ნათქვამია, პენნის შიერ გაშენებულ კოლონიას ეწოდება. *)

პენნი კეთილი კაცი იყო, ის ახალშენებს სრულებით არ ავიწროვებდა, მაგრამ პენნი გარდაიცვალა მისი მემკვიდრეები კეთილს მამას ვერაფრად ჩამოგავდენ. პენსილვანიის მესაკუთრეებათ ისინი ითვლებოდენ. თუმცა თვითონ ისინი არავითარ მიწის ბეგარას არ იხდიდენ, მაგრამ ახალშენებისაგან კი მთელი პენსილვანიის ხარჯების დასაფარავ ფულებს

*) იხილე გვერდი 63

ბოჭავდენ. პენსილვანიის ხარჯების დასათარავ ფუ-
ლებით პენნები თავიანთ კერძო საქმეებს იკეთებდენ
და კანონის იმ მუხლებს, რომლებიც რამოდენიმედ
ახალშენების ინტერესებს იცავდა, არავითარს ყურა-
დლებას არ აქცევდენ.

გუბერნატორებიც პენნების დამხმარე იყვნენ.
ხოლო ახალშენების წარმომადგენელთა კრება, ეჭ-
ვი არაა, ახალშენებს ეხმარებოდა და თავისს და-
ხმარებას კიდევ ასაბუთებდა კანონის ძალით. მკვი-
დრთ თან და თან ემატებოდათ ბრაზი გუბერნატო-
რისა და პენნების წინააღმდეგ. გუბერატორი ხედა-
ვდა რომ კრებას ფრანკლინი უძღვებოდა თავი-
სი მეგობრებით და ჩამოაგდო მასთან მოლაპარაკება.

— „შეგვარიგე ჩვენ მცხოვრებლებთან და სამავიფ-
როდ პენნები შენ უხვად დაგასაჩუქრებენ“ — უთხრა
მან ფრანკლინს.

— „მე უბრალო ცხოვრებას დაჩვეული ვარ და პე-
ნნებისაგან არა მინდა რა —“ უპასუხა ფრანკლინმა.

ახალშენებმა გადასწყვიტეს გაეგზავნათ ფრანკლინი
ინგლისში საჩივრებით პენნებისა და გუბერნატორის წი-
ნააღმდეგ ამ საქმის გამო მან ინგლისში ორჯერ იმგზავრა
და კიდევ გაიყვანა თავისი — რაც ახალშენებს სურდა:
პენნების უსამართლო ქცევა რამოდენიმედ შეამცირეს.

* * *

ფრანკლინს პენსილვანიის საქმეებზე ისე ჰკვირანად
და მშვიდობიანად მიჰყავდა, რომ მას, გარდა პენ-
სილვანიის დაცვისა პენნების უსამართლო ქცევისა-
გან, მალე მიანდვის ამერიკის ყველა კოლონიები

დაეცვა კანონის წინაშე ინგლისელთა ძალდატანებისაგან.

ფრანკლინმა საჭიროდ დაინახა აეხსნა ინგლისელებისათვის, რომ ახალ-შენებმა წელი მოიმაგრეს, ასე რომ შეუძლიანთ თავისთვის დამოუკიდებლად იცხოვრონ, ინგლისის მთარველობაში აღარ საჭიროებენ და ამერიიდგან მათგან შევიწროებასაც აღარ მოითმენენ; ადვილად შეიძლება ახალშენებმა სამუდამოდ შესწყვიტონ კავშირი ინგლისელებთან, თუ უკანასკნელნი ძმებათ არ იცნობენ ახალშენებს.

ბონიერს ინგლისელებს ეს კარგად ესმოდათ, მაგრამ ამისთანა გონიერი კაცები ცოტა იყო მაშინ ინგლისში. ინგლისი ეხლაც პატრონობს რამდენიმე კოლონიებს, რომელთაც თავისს მეტროპოლიასთან დამოუკიდებლად შეუძლია იცხოვროს, მაგრამ არ სცილდებიან მას, იმიტომ რომ ინგლისელები აღრიზდულა არ ავიწროვებენ მათ. პირიქით ძვირად აფასებენ მათ... ამ გვარი გამოცდილება ინგლისმა მხოლოდ მაშინ შეიძინა, როცა სიხარბისა, თვითნებობისა და ჯიუტობის გამო დაჰკარგა ამერიკის ცამეტი ახალშენი (კოლონია).

— „ზიყურებ მე თქვენ — ამერიკელებს და ვხედავ: რამდენიც უნდა ილაპარაკოთ თქვენს კავშირზედ ინგლისთან, მე მაინც დარწმუნებული ვარ, რომ ამ კავშირს მაღე შესწყვეტთ და თავისთავს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოაცხადებთ“ — უთხრა ერთხელ ფრანკლინს ერთმა გამოჩენილმა ინგლისელმა.

— „ჯერ-ჯერობით ამას არავინ ფიქრობს, მაგრამ თუ თქვენ — ინგლისელები უფრო რიგიანად არ მოგვექცევით — შეიძლება ახალ-შენებს ეს აზრი მოუვიდესთ“ — უბასუხა ფრანკლინმა.

ფრანკლინი გულწრფელად ლაპარაკობდა. ის დაჯერებული იყო, რომ თუ ინგლისელები დროზედ გონს მოვიდოდენ, კოლონიებიც არ ჩამოეცლებოდა ინგლისს, წინააღმდეგ შემთხვევაში კი კავშირის დაცვა შეუძლებელი იყო.

ფრანკლინის მოსაუბრემ გადააქნ-გადმოაქნია თავი და შენიშნა: „უბედურება აუცილებელია. აქ კიდევ არ აქვსთ შეგნებული, რომ საჭიროა შეიცვალოს ჩვენი უსამართლო ქცევა ამერიკის ახალ-შენებთან“.

ინგლისელების უგუნურებას კიდევ უფრო აძლიერებდენ მათივე დანიშნული სამსახურის კაცები, რომლებიც თავის სამსახურს მთავრობის წინაშე მარტო ამერიკელების დაბეზლებით ასრულებდენ.

ფრანკლინი სწერდა: „ინგლისი“ აგზავნის ჩვენს კოლონიებში უვარგისს კაცებს, რომელთაც ცრუ ცნობის ჩვენებით მართებლობა, სამსახურის გაწვევის მაგიერ ხშირად შეცდომაში შეჭყავთ, ისინი წარადგენენ ვითომ ახალ-შენებთ სუსტნი, მოუსვენარნი და საზოგადოთ ურთი-ერთ შორის უთანხმოანი იყვნენ. საუბედუროდ ეს სრულიად სიმართლეს მოკლებული ცნობები მართებლობას სჯერა და ფიქრობს: რაც უნდა შავი დღე დავაყენო ამერიკელებს, ისინი თავისს დღეში ვერ-შეერთდებიან იმდენად, რომ ჩვენ შეტოქობა გავვი

წიონ და თავისუფლება მოიპოვონ. ამიტომ, ვითომ ჩვენდა დასაწყენარებლად, სულ ახალსა და ახალს სისასტიკეს იგონებს. მაგრამ ინგლისელთა სიმკაცრესთან ერთად მკვიდრთა ბრაზიც იზრდება მათ წინააღმდეგ. მართებლობა, მე ვიცი, დაბოლოს უკიდურესს — უკანონო ზომებს მიმართავს... ჩვენი ახალშენები ამას ვერ მოითმენენ და საქმე ომამდე მიალწევს, რომელიც ან ამერიკელებს ინგლისის მონებად გახდის, ან კოლონიები ჩამოეცლებ ინგლისს და ცალკე სახელმწიფო შეიქნება. უკანასკნელი შედეგი უფრო დასაჯერია, იმიტომ რომ ამერიკის ძალა და დიდება არათუ დღითი დღე არამედ საათობით იზრდება.“

* * *

ამ პატიოსანი კაცების სიტყვები მართლაც ასრულდა: უთანხმოებამ ინგლისსა და ახალ-შენთა შორის გაცხარებული ომი გამოიწვია.

აი ამ ომის მიზეზიც:

ინგლისის მართებლობას ფული დასჭირდა. ამისათვის მან გადასწყვიტა საღერბო გადასახადი შემოეღო ამერიკის კოლონიებში, ე. ი. მოითხოვა, რომ კოლონიებში ყოველ გვარი თხოვნა, — ქალაქი (დოკუმენტი) ნაყიდობისა, გირავნობისა და სესხისა უსათუოდ ღერბიან ქალაქდებზედ დაეწერათ და ამ ქალაქდებისაგან შემოსული ფული ინგლისის ხაზინაში შეეტანათ. ამ გვარმა აშკარა უსამართლობამ ააჯანყა კოლონისტები. რომ სთქვას კაცმა, ამ შემ-

თხვევაშიც არ გახდებოდენ წინააღმდეგნი დახმარებოდენ ინგლისს. ისინი ყოველთვის ეხმარებოდენ მათ შეძლებისადაგვარად: არც ფული, არც სისხლი მათთვის არ ენანებოდათ; ძალა უნებურად ითმენდენ ყოველ-გვარ გაჭირებას ინგლისელ ვაჭრებთა და მეფაბრიკეთაგან; გაჰყავდათ თავისი ჯარის კაცები, აძლევდენ ფულებს ისპანიელებთან და ფრანგებთან საომრად, მაგრამ, უნდა ვსთქვათ, რომ ახალ-შენები ყოველთვის აძლევდენ მათ (ინგლისელებს) მხოლოდ იმ შემწეობას, რასაც ამორჩეულნი პირნი დაადგენდენ ადგილობრივ — „კოლონიურ კრებაზე“. საქმე იმაშია რომ ახალ-შენები კოლონიურს კრებას ენდობოდა, რადგან იგი მათი წარმომადგენელთაგან შესდგებოდა. კრება კარგად იცნობდა მათ საქმეებს და კიდევ მოვალე იყო პასუხი ეგო მკვიდრთა წინაშე...

„მხლა მოსულან ცხრა მთას იქილამ ვილაც — ბატონები და მათდა დაუკითხავად გადასახადი დაუდვიათ“!

„საძაგელი ამბავია! თუ ინგლისის მართებლობას ნება მიეცა ჩვინი დაპატრონებისა, ისინი სიცოცხლეს გაგვიწარებენ! თუ იმათ გადასახადების შეწერა დაგვიწყეს ჩვენ „კოლონიურ კრებათა“ ნება დაურთველად, შენი მტერია ჩვენ დაგვემართება; მათი ძმების მივიერ ინგლისელების მონები შევიქნებით“ — ამბობდენ ახალშენები.

„ეს აზრი რომ ინგლისელებს გავაყვანიოთ, არას

გზით არ შეიძლება. საქმე იმაში კი არაა—საღერბო გადასახადებით რამდენიმე გროშით მეტის ანუ ნაკლების გადახდა შეგვხდება, არამედ სამწუხარო ისაა, რომ აქ ჩვენ უფლებებს ვკარგავთ... აქ საგულისხმოა ძალდატანება და მამაპაპეული უფლებების დარღვევა“

პოლონისტებმა ინგლისიდგან გამოგზავნილი ღერბის ქაღალდები მიღების თანავე დასწვეს. ვისაც ნაკისრი ჰქონდა გაყიდვა, მათ უარი განაცხადებდნენ გაყიდვაზე... გარდა ამისა ახალშენებმა გადასწყვიტეს შეეწყვიტათ ინგლისთან ყოველ გვარი მიმოსვლა. ძვირფასი ნივთები, რაიცა მხოლოდ ფუფუნებისათვის იყო საჭირო, გადასწყვიტეს არ ეყიდათ, უსაჭიროესი ნივთები კი თვითონვე დაემზადებიათ, უშუალოდ რესოჯახებშიაც კი ტანისამოსათ შინ დამზადებულ „მატერიას“ ატარებდნენ, ოღონდ კი ინგლისელებისაგან არაფერი ეყიდათ. კარ ზორბა ლუკმა დაეკარგათ, თქვენმა მხკმ, ინგლისელებსა და ვაჭრებსა!!

* * *

ქეთაღგონიერნი ინგლისელნი ურჩევდნენ მართებლობას უარყოფით უსამართლოდ შემოღებული გადასახადება.

მთავრობამაც გადასწყვიტა საქმე ხელმეორედ გაერჩია. ამ მოლაპარაკებაზედ ფრანკლინიც დაისწრეს.

მან გონივრულად აუხსნა მათ, თუ რამდენს ითმენდნენ ახალშენები აქამომდე; დაანახა—თუ როგორი ძლიერი და მდიდარი შეიქნა ამერიკის ახალშენები...

აშკარად დაუმტკიცა აგრეთვე, რომ გადასახადები უკანონოდ შემოღებულია...

— „ჩვენ გავგზავნით ჯარებს და ძალით მივალენებით კოლონიებს საღერბო ბეგარას!“ — მკვახედ შენიშნა ვილაც თავხედმა ინგლისელმა. ამაზედ ფრანკლინმა დარბაისლად უბასუხა: — „ჯარი ამერიკაში სხვას რას ნახავს, თუ არა მშვიდობიან სოფლებს? შერე რას გააკეთებს ის იქ! ჯარი ვითომ ძალად მიაღებებს ღერბის ქაღალდებს? არა მგონი, პირიქით, ამ გზით შეიძლება ჯარმა მშვიდობიანი სოფლები ააღელვოს და შეიარაღებამდის მიიყვანოს.“

რამდენიმე დღის შემდეგ საღერბო ბეგარა მოსპობილ იქმნა, მაგრამ ამასთანავე ინგლისის მთავრობა საჭიროდ რაცხდა შეენიშნა, რომ კანონების დადგენა კოლონიებისთვის და მათ ვაჭრობაზე შემოსატან-გასატანი ბეგარის დადება მაინც მას ეკუთვნის. —

ამ გვარი დათმობა ნამდვილ დათმობათ არ ჩათვალეს; ისინი უფრო და უფრო ღელვდებოდნენ...

— „ინგლისის მთავრობას განგებ არ სურს შეიგნოს, რომ აქ საქმე „უფლეის დარღვევაშია“ და არა გროშებში“ — შენიშნა ფრანკლინმა.

ამგვარის დაურიდებელის და სამართლია ნისგამოლაპარაკებისათვის, ინგლისის მართებლობამ ჩამოართვა მას კოლონიებში საფოსტო საქმეების მართვა-გამგეობა — მიუხედავად იმისა, რომ ფრანკლინი ამ თანამდებობას მშვენივრად ასრულებდა... იმავე დროს

მართებლობა ცდილობდა მოესყიდა იგი: ამ თავი-
დამვე დაჰპირდა უხვად გასწორებოდა მას იმ დახმა-
რებისათვის, რომელიც ფრანგებთან მან ომის დროს
აღმოაუჩინა ინგლისის მხედრობას... და სხვა...

მაგრამ ფრანკლინი არ შეუშინდა იმათ რისხვას,
არც მათი საჩუქრებით მოსტყუვდა და საქმე ჩვეუ-
ლებრივის მხნეობით განაგრძო. — ის ჯერ კიდევ იმე-
დობდა გონზე მოეყვანა ინგლისელები, ამისთვის
ურჩევდა მათ კოლონისტები ძმებად ეცნათ და
განხეთქილება მოესპოთ; მაგრამ იმავე დროს ახალ
შენებს წერილებით შეაგონებდა, რომ არას გზით
არ დამორჩილებოდენ ინგლისელთა დაქინებულ თვით-
ნებობას.

ფრანკლინი ცდილობდა თვით ინგლისის მკვიდრთა
შორის აღედრა თანაგრძნობა ახალშენებისადმი, ამი-
ტომ ყოველ გვარ დავას პარლამენტთან მდაბიო —
ყველასათვის გასაგები ენით განმარტებდა.

ამ აზრის განსახორციელებლად მან, სხვათა შო-
რის, შემდეგს საშვალებასაც მიმართა. გამოსცა რა
მდენიმე წიგნაკი. ერთს მათგანში მოგვითხრობდა:
ვითომც პრუსიის მეფეს ინგლისელთათვის „კანონე-
ბის“ დადგენა მოეწადინებოდა, აღეკრძალოს კიდევ
მათთვის თავიანთი ფაბრიკების გახსნა (ინგლისში),
ფოლადეულობის და შალეულობის დამზადება და
აგრეთვე ყოველგვარი საქონლის შეტან-გამოტანა
ინგლისში პრუსიელი ვაჭრების გარეშე... ე. ი.
ფრანკლინი შეაგონებდა ინგლისელებს, ახალშენთ

მდგომარეობაში თავისთავი წარმოედგინათ და შეეგნათ, თუ რამდენს შევიწროებას ითმენდენ ახალშენები ინგლისელებისაგან. მეორე წიგნაკში ფრანკლინი განმარტავდა, — „თუ როგორ შეიძლება ღიდის სახელმწიფოს დაპატარავება.“ —

„სახელმწიფო — მრავალის კოლონიებით ძლიერი და არა თავის თავად — ემსგავსება ხაჭაპურს, რომელიც კიდებიდგან უფრო ადვილად ტყდება. *) ამ გვარმა სახელმწიფომ ეცადოს და ჩააგონოს კოლონიებს, რომ უკანასკნელნი მეტროპოლიასთან ერთს სხეულს არ შეადგენენ; შეავიწროოს და გაანადგუროს იგი, როგორც რომელიმე მტრის ქვეყანა. შემდეგ ამისა კოლონიები მოიკრებენ თუ არა რამდენიმედ ღონეს, მაშინვე აღიჭურვებიან მათ შემავიწროებელთა წინააღმდეგ და ერთი მეორეზე ჩამოეცლებიან თავისს მეტროპოლიას...“

ამ გვარად ღიდი და ღონიერი სახელმწიფო შეიქმნება პატარა და სუსტი!

ფრანკლინის წიგნაკებში ყველა ესენი ძლიერ ნათლად იყო გამოხატული, ინგლისის საუკეთესო კაცებს კარგად ესმოდათ თუ რა საშიში საქმე წამოიწყო მთავრობამ.

---

*) სწორედ ამ გვარი სახელმწიფოა ინგლისი. თუ ითონ ინგლისი მხოლოდ ორი კუნძულისაგან შესდგება, მაგრამ მღაღარი და ურიცხვი მისი კოლონიება მოუხანტელია მთელი დედამიწის ზურგზედ; ამ კოლონიების შემწეობით იგი ინახავს ვეებერთელა ფლოტს, გამართული აქვს დიდი ვაჭრობა. მისი სიმდიდრის საფუძველი კოლონიებია. —

მართებლობა თავისას მაინც არ აწლიდა. მართალია, საღერბო ბეგარა მოსპო, მაგრამ ამერიკაში ჩაის შემოტანას მაშინვე ზაფი დაადვა. ეს ბეგარა ძრიელ მცირე იყო და მართებლობას ეგონა—ამერიკელები გროშისთვის დაეას არ ასტეხენო, მაგრამ ამერიკელებს კარგად ესმოდათ, რომ მათთვის სამძიმო „უფლებების დაკარგვა იყო და არა გროშის გადახდა“.

ჩაის შემოტანაზედ დადებული ბეგარა ამერიკელებმა ჩაის უსმელობით გადაიხადეს: ერთს მშვენიერს დღეს მათ გადასწყვიტეს ხელი აედოთ ჩაის ხმარებაზე. ინგლისელი ვაჭრების საწყობებში მრავალი ჩაით სავსე ცალები ეყარა, მაგრამ არავინ არ ყიდულობდა. ერთხელ ჩაით დატვირთულ ზღმალდები მოადგა ამერიკის ნავთ-სადგურებს, მაგრამ კოლონისტებმა შიგნით არ შემოაუშვეს ისინი. ზოგიერთმა ვაჭრებმა სცადეს ბოსტონში გადმოედოთ ჩაით სავსე ცალები ინგლისელი სალდაფების მფარველობის ქვეშე, მაგრამ ამაოდ. ბოსტონლებმა ცალები ერთიანად ზღვაში გადაუყარეს. ფრანკლინის აზრი გამართლდა (იხილე გვ. 75). ამ ძალდატანებამ მცხოვრებლებისაგან გამოიწვია კანდიერება. ინგლისის მთავრობამ სამაგიეროდ ახალი მკაცრი ზომები მოიგონა: გააუქმა ბოსტონის ნავთ-სადგური, აღუკრძალა მათ ყოველ გვარი ვაჭრობა, დაკეტა კოლონიური კრება მასსაჩუხებეტში, დააპატიმრა მრავალი ამერიკელი, როგორც მოთავენი არეულობისა და გასასამართლებლად ინგლისში დაიბარა, რადგან

რადგან დარწმუნებული იყო რომ ამერიკის ნაფიცნი მოსამართლენი იმათ გაამართლებდენ. ეს განკარგულებაჲ მათი უძველესი უფლების დარღვევა იყო: დღემდის ახალშენებს თავიანთ სამსჯავროში ასამართლებდენ. გარდა ამისა, ინგლისელებმა იწყეს ჯარის შეკრება ამერიკაში გასაგზავნად, ეგონათ უსამართლობას ძალით გავიყვანთო.

* * *

ფრანკლინი დარწმუნდა, რომ საქმე მშვიდობიანად არ გათავდებოდა, ამიტომ ურჩია ამერიკელებს მოეხდინათ ცამეტევე კოლონიების მიერ ამორჩეულ პირთაგან შემდგარი კრება, რათა გამოერკვიათ საქმის მდგომარეობა, ნათლად გამოეხატათ თავიანთ მოთხოვნნილებანი და შემდეგ გადაეწყვიტათ — თუ როგორ დაეცვათ თავისთავი.

1774 წელს ფილადელფიაში შესდგა კრება (კონგრესი). აქ შეიკრიბენ ამერიკის საუკეთესო წარმომადგენელნი. მათ შეადგინეს „ამერიკის ერის უფლებათა აღწერა“ და ფრანკლინს გაუგზავნეს ინგლისში ინგლისის მთავრობის გადასაცემად. —

* * *

ეს „უფლებათა აღწერა“ შედგენილი იყო რაც შეიძლებოდა დიდის მოფიქრებით, მოსაზრებით და აუჩქარებლად, ამიტომ მან ინგლისის გონიერ კაცებზედ ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა.

ამ დროს ინგლისში სცხოვრებდა შესანიშნავი

კაცი ლორდი ჩატტამი *). ის დიდს მონაწილეობას
ღებულობდა საქმეებში (წინედ მინისტრადაც იყო).

მან დიდის დაკვირვებით წაიკითხა „უფლებათა
აღწერა“ და დარწმუნდა, რომ ამერიკელთა თხოვნა
ტკუაში მოსაგალია, მიიწვია ფრანკლინი და დიდ
ხანს ესაუბრა...

ნათესაობრივი გრძნობა კოლონიებში ინგლისე-
ლებისადმი ჯერ კიდევ არ გამქრალა სრულიად.
თუ რომ ინგლისი დაუჩქარებს ახალშენებისათვის
ევროპიელ ინგლისელთა თანასწორი უფლებანი
აღადგინოს, იმ შემთხვევაში მორიგება კიდევ შესა-
ძლებელია. — მაგრამ დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ,
რომ ამერიკელი არავითარი წვრილმანი რამეების
დათმობით არ დაკმაყოფილდებიან. ისინი იმდენად
თავის დღეში არ დაიმცირებენ თავს, რომ ინგლი-
სის მონები შეიქმნენ“ — გამოესაუბრა ფრანკლინი
ლორდ ჩატტამს.

ამერიკის საქმეების გარჩევას ლორდი ჩატტამიც
დაესწრო. მან დიდხანს ილაპარაკა ინგლისელებისა
და ამერიკელების ერთმანეთთან მორიგების შესახებ;
ეცადა გონს მოეყვანა მართებლობა, რათა გამოეხმო
ამერიკიდგან ჯარები; თვითონ ამერიკელები ეცნათ
მკვიდრ ძმებად და თანამოქალაქეებად, ხოლო იმ
გვარი მმართველობა კი უარეყო, როგორსაც დღე-
მდე უწევდა ამერიკელებს.

ლორდის მეცადინოებამ უქმად ჩაიარა.

---

*) ინგლისის თავადებს უწოდებენ ლორდებს.

— „მსსიტყვა ამერიკელის შედგენილია და არა ინგლისელი ლორდისა! მე არ ვიქნები შემცდარი ზო ვსთქვა: „ეს სიტყვა შეადგინა აქ დამსწრე ინგლისის დაუძინებელმა მტერმა“ — შეჰყვირა მას მეორე ლორდმა; თანაც თვალს არ აშორებდა ფრანკლინს, რომელიც მოსულიყო მოესმინა, თუ რით გათავდებოდა სხდომა.

— სიტყვა მე მეკუთვნის და რამდენადაც თქვენ არ გეჭაწნიკებათ იმდენად მოვალედ ვრაცხ ჩემს თავს გავიმეორო იგი და კიდევ ყოველი პასუხი ვაგო მის გამო. მაგრამ პირდაპირ ვაცხადებ: დღეს რომ მინისტრად ვიყო და მონდობილი მქონდეს კოლონიებთან ჩვენი დავა დავაბოლოო, მე სრულიად არ შემრცხვებოდა დარიგება მიმელო იმ კაცისაგან, რომელიც ძლიერ კარგად იცნობს ამერიკელებს, რომელსაც მთელი ევროპა პატივსაცემს, ძვირად აფასებს მისს ცოდნასა და სიბრძნეს; ვისაც მთელი ევროპა ყველა დროის შესანიშნავ პირთა შორის რაცხს და ვისი სახელიც ძვირად ღირს არა მარტო მისი სამშობლოისათვის, არამედ მთელი კაცობრიობისათვის“. — აღელვებით უპასუხა ლორდ ჩატტამმა.

საუბედუროდ ლორდის აზრი გარჩევის ღირსადაც არ იცნეს.

შემდეგ ამისა ფრანკლინმა მისწერა ამერიკელებს: „მე დავრწმუნდი ინგლისის მმართველთა სრულს უვიცობაში, დავრწმუნდი მათ უსამართლობაში,

კერძოობაში, დავრწმუნდი აგრეთვე, რომ ისინი განძრახ უვლიან გვერდს ქეშმარიტებას... საზიზლარი წარმოსადგენია დღეს მათი უკანონო სურვილი სამი მალიიანი კეთილ-გონიერი ამერიკელების დამორჩილებისა. დიდხანს შევყურებდი მათ მოქმედებას და დავრწმუნდი, რომ მათ იმოდენი ჰკუთნის გამჭრიახობაც არ აქვსთ, რომ ხეირიანად ცხვრის ჯოგს მოუბრონ, არა თუ ადამიანებს. მინისტრები და მათი მეგობრები ჩვენ ამერიკელებს ზიზლით გვახსენებენ, ვითომც სულ სხვა ჯურის ხალხი ვიყოთ და არა იმისა, რომელსაც ევროპიელნი ინგლისელნი ეკუთვნიან“.

* * *

ფრანკლინს ყოველის მხრით აფრთხილებდენ, რომ ერთხელაც იქნება ინგლისელები დააპატიმრებენ მას — ციხეში ჩასვამენ როგორც არეულობის მოთავეს... იგი დარწმუნდა, რომ ამას იქით ინგლისში ვერას გააწყობდა, — უჩხუბრად საქმის დაბოლავება შეუძლებელი იყო... ამასთანავე წერილიც მიიღო ამერიკიდგან, რომლით აუწყებდენ ცოლის გარდაცვალებას...

1775 წელს, 20 მარტს ფრანკლინი გავიდა ინგლისიდგან... დროც იყო; ფილადელფიაში იგი მივიდა ხუთს მაისს, *) და 19 აპრილს უკვე დაიდგარა ახალშენების სისხლი ინგლისელებთან შეტაკებაში.

*) იმ დროში გემები და რკინის გზები არ იყო. ინგლისიდგან ამერიკაში გადასვლას კაცი ეკუთვნის კვირას უნდებოდა. ახლა იმავე გზას, თუ უფრო ადრე ვერა, ათს დღეში მაინც გაივლი.

ინგლისელ სალდათებმა შეამჩნიეს ხალხის არეულობა მასსაჩუხეტში და მოინდომეს თოფების წართმევა, მაგრამ ხალხმა წინაღმდეგობა გაუწია და პირიქით წაართვა ინგლისელებს რამდენიმე საწყობი თოფ-იარაღისა.

ბაიმართა ომი ინგლისელებს აზრად ჰქონდათ ამერიკელების სრულიად დამონება, ამერიკელებს კი სრული დამოუკიდებულობის მოპოვება ინგლისთან. ამერიკელი ჯარების მთავარ-სარდლობა იკისრა ნობილმა გიორგი ვაშინგტონმა.

IX

ამერიკელ ახალშენთა ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის. ფრანკლინი საფრანგეთში.

ფრანკლინი ფილადელფიაში დაბრუნებისთანავე „კონგრესის“ წევრად იქმნა ამორჩეული.

1776 წელს, 4 ივლისს „კონგრესმა“ გამოსცა განცხადება, რომელშიაც ინგლისის ცამეტივე კოლონია ინგლისთან დამოუკიდებლობას აცხადებდა. ჯერ ეს განცხადება რამდენიმე პირმა შეადგინა (მათ შორის ფრანკლინიც იყო); შემდეგ იგი განსახილველად „კონგრესის“ წარმოუდგინეს.

„კონგრესმა“ ეს განცხადება მოიწონა, მაგრამ ერთმა წევრთაგანმა მაინც საჭიროდ სცნა: აქ სიტყვა ჩაემატებიათ, იქ—მოეკლოთ, ესა და ეს სიტყვა შეეცვალათ, ის—სულ ამოეშალათ... ამ საგანზედ კა

მათობას დასასრული არ მიეცა. ფრანკლინი დიდხანს იყო გაჩუმებული. ბოლოს წამოადგა. მისს ადგომაზე კონგრესში სრული სიჩუმე ჩამოვარდა, რომ ყურადღებით მოესმინათ პატივცემული მოქალაქისათვის. —

ფრანკლინმა სთქვა: „მეშლაპეს სურდა გაეხსნა სახელოსნო და მოიწვია თავისი მეგობრები იმის გამოსარკვევად, თუ როგორი მხატვრობა (вывѣсна) დაეკვეთა დუქნის წინ გამოსაკიდად?“

თვითონ დასძინა: „მე ვფიქრობ, დავახატვინო ჯერ შლაპა და შემდეგ წავაწერიო „მეშლაპე ჯონ-ტომსონი ნაღდ ფულად აკეთებს შლაპებს.““

მართმა მეგობარმა შენიშნა: „რა საჭიროა მოვიხსენიოთ აქ „ნაღდ ფულად,““ ამას მყიდველი შეურაცყოფად მიიღებს, ვითომც თვითეულს მათგანს ნისიად ანუ მუქთად სურდეს საქონლის გატანა.“

ამოშალეს სიტყვები: „ნაღდ ფულად“.—

მეორემ სთქვა: „რა საჭიროა გამეორება. „მეშლაპე, აკეთებს შლაპებს“. „რასაკვირველია მეშლაპე შლაპებს აკეთებს და არა წაღებს!“

—მართალი ხარ: „აკეთებს შლაპებს“ —მეტი სიტყვებია“ — მიუგო მეპატრონემ. მხატვრობაზედ დარჩა: მეშლაპე „ჯონ ტომსონი და დახატული შლიაპა.““

— შანა სულ ერთი არ არის მყიდველისათვის, ვინც უნდა აკეთებდეს შლაპებს — ტომსონი თუ არა ტომსონი?“ იმას შლაპა კი ეშოვებოდეს და“ .

სიცილით წარმოასთქვა ვილაცამ.

— „ესეც მართალია! მაშ მხატვრობაზედ დარჩება დახატული შლიაპა და წარწერა „მეშლიაპე.““

— „თუ კი შლიაპა დახატული იქნება, წარწერა რაღა საჭიროა?“

— „თუ კი წარწერილია „მეშლიაპე“ — შლიაპის დახატვა რა საჭიროა?“

— ერთხმად წამოიძახა ორმა მეგობარმა სხვა ზ სხვა კუთხიდან.

— „ბატონეზო! მხატვრობაზედ აღარაფერი დაგვრჩა“ — წამოიძახა მეპატრონემ.

ჰაი თუ ჩვენს განცხადებასაც ასე მოუვიდეს. კრებას გაეცინა... განცხადება მიღებულ იქმნა შეუცვლელად.

* * *

ძალონიებთან საბრძოლველად ინგლისი გაწვრთნილ ჯარს აგზავნიდა. — ამერიკელებს კი შეეძლოთ გამოეყვანათ ახალშენთაგან შემდგარი დაუწყობელი რაზმები — სამხედრო საქმეში გამოუცდელნი და თან ცუდად შეიარაღებულნი — უბრალო „მელიცია“... ამის გამო ახალშენების საქმე პირველ ხანებში ცუდად მიდიოდა, მაგრამ ისინი სულთით ძლიერნი იყვნენ და — არა სცხრებოდნენ...

ზრანკლინს მინდობილი ჰქონდა მოლაპარაკება გაემართა ამ საქმის შესახებ უცხო სახელმწიფოებთან: აეხსნა მათთვის, თუ რისთვის გაიმართა ბრძოლა, აღედრა მათში თანაგრძნობა კოლონიებისადმი.

მოეკრიბა კოლონიებში სამსახურისათვის სამხედრო საქმის მცოდნე კაცები, ყყიდა და შემოეტანა თოფ-იარაღი...

მან ისევ მიიღო ფოსტა-ტელეგრაფის გამგეობა. საფოსტო საქმის კარგად მოწყობა ომიანობის დროს სახუმრო როდია.

* *

კოლონიების აჯანყება სამართლიანი იყო და ამიტომ საზოგადო თანაგრძნობას იწვევდა. ამერიკის ჯარებს თან და თან ემატებოდა „კოლონტერები“ *) უცხო ქვეყნებიდან... ყველაზე მეტი კი საფრანგეთიდან.

კოლონიებს მაინც ძალიან ეძნელებოდათ ომის ზტანა. მიუცილებელი საჭირო იყო, ამერიკას რომელიმე მძლავრს სახელმწიფოსთან კავშირი დაეჭირა.

ზადასწყვიტეს ამოერჩიათ ვინმე სანდო პირი და გაეგზავნათ საფრანგეთში, რომელსაც რამდენიმე ხანი უნდა დაეყო იქ, გადაეხედ-გადმოეხედა იქაურობისათვის და დაკვირებოდა — შეიძლება თუ არა მისგან შემწეობის აღმოჩენა.

ვინ უნდა გაეგზავნათ? ამოჩეულ იქმნა ისევ ფრანკლინი. ამ დროს იგი 70 წლისა იყო, მაგრამ მასში ჯერ კიდევ ცხოველი იყო სურვილი სამშობლოსათვის სამსახური გაეწია.

1776 წ., 21 დეკემბერს ფრანკლინი საფრანგეთის სატახტო ქალაქში — პარიზში ჩავიდა. იგი დაბინავდა

*) თავისის ნებთ ჯარში შესულ კაცს ეწოდება კოლონტერი

პარიზის ერთს მიყრუებულს კუთხეში... მაგრამ მისი ჩამოსვლა გამოცხადებული იყო პარიზის ყველა გაზეთებში. მან დიდი ხანია მიიქცია განათლებული საზოგადოების ყურადღება: მისმა სამართლიანმა, დაურიდებელმა და სრულიად ღირსეულმა ყოფაქცევამ ლონდონში, მისმა მეცნიერულმა ნაწარმოებმა დიდი ხანია მოუპოვეს მას საზოგადო პატივისცემა. —

საფრანგეთში, ჩამოსვლის თანავე, მან ყველასი გული მიიზიდა. იმათაც კი არ შეეძლოთ არ ეგრძნოთ ზედ გავლენა მშვენიერის მოხუცისა, მისის დიადის სულისა, ღრმა ჭკუისა და შესანიშნავი გამოცდილებისა, რომელნიც მანდამაინც ამერიკელებთან არ იყვნენ გაწყობილნი. ყველა აღტაცებაში მოდიოდა მისი პატიოსანი, პირდაპირი და სამართლიანი ლაპარაკით, რომელშიაც ის იცავდა თავისი ერის უფლებას, თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას. ყველგან დიდის პატივდებით ღებულობდნენ ხალხი აღტაცებით ეგებებოდა მას ქუჩებში.“

მაშინდელი დროის მდიდარნი და გამოჩენილნი კაცები ფუფუნებას ძლიერ ეტანებოდნენ. საშვალ-შეძლების კაცებიც უდგენ მათ... კონტაგოზა უმაღლეს ხარისხამდე იყო განვითარებული... ქუჩებში წარა-მარა დატრიალებდნენ კონტად მორთულნი კაცები და კოპწიად მოკაზმულნი ქალები პუდრით შეფირფლულ პარიკებში და ხავერდის ოქრო-ქსოვილს კაპებში. ამ ოქროთი დაფერილ ხალხში არ შეიძლებოდა არ შეგენიშნათ მოხუცი ლამაზად უკან გადავარცხნილი ჭალარა თმით, უბრალო — ფართო კიდუ-

რებიანი შლიაპით, შავი მაუდის ტანისამოსში...

მას ყველა მორიდებით ჩამოუდგებოდა ხოლმე გზიდგან და სალამს აძლევდა.

— „ფრანკლინი! პატივცემული ფრანკლინი!“ — უჩურობდნენ მშობლები თავიანთ შვილებს. — „შეხედეთ მას ბავშვებო, შეხედეთ...“

— „ამან მოსტაცა ზეცას ელვა და სამშობლოის შემავიწროებელთ უფლება (უფროსობისა)“ — ლაპარაკობდნენ მაზედ.

საფრანგეთის მართებლობა დიდ ხანს ვერ ბედავდა სხვის საქმეში ჩარევას. იგი შიშობდა ინგლისთან ომი მარტო მას არ დასტებოდა თავზედ... მაგრამ ფრანკლინმა მალე დაარწმუნა საფრანგეთის მართებლობა, რომ „კოლონისტები“ ძლიერნი მოკავშირენი არიან, რის შემდეგ საფრანგეთმა დაუყოვნებლივ გაუგზავნა ამერიკის კოლონიებს მისაშველებლად ფლოტი, იარაღი და ჯარი...

ფრანკლინი ამერიკელების ელჩათ დარჩა საფრანგეთში. შეკნებულმა ინგლისელებმა ლაპარაკი ჩამოაგდეს ზავის შესახებ. . ფრანკლინს კაცები მიუგზავნეს... ბოლოს 1783 წ. ფრანკლინმა და ამერიკის ცამეტი კოლონიის ვეჟილმა ხელი მოაწერეს ინგლისთან ზავის პირობაზედ. ინგლისმა იცნა თავისი კოლონიები (ამერიკაში) „დამოუკიდებელ სასკელმწიფოდ...“

X

როგორ მოაწყო დამოუკიდებელი კოლონიები.

ზავის ჩამოკლების შემდეგ ფრანკლინი სწერდა

ამერიკაში: „ნება მიბოძეთ დღეს ჩემს თავზე ვილაპარაკო, . არა ვგონებ, რომ ამსაგანზედ ლაპარაკით ხშირად თავს გაბეზრებდეთ. 78 წლისა კაცი ვარ. საშინელმა ავადმყოფობამ ესეც არის ბოლო მოუღოს ჩემს ძალღონეს...“

ის თხოულობდა სამშობლოში დაბრუნების ნება მიეცათ. როცა დაბრუნების ნება მიიღო, ფრანკლინი გამოეწყო გასამგზავრებლად.

შილადელფიაში მას აღტაცებით მიეგებენ. დიდძალი ხალხი მოგროვდა მისდა შესახვედრათ, ქუჩები სულ გაქედსლი იყო ხალხით. ხალხმა ნაპირზედ ჩამოსვლა არც კი აცალა, ისე მოიტაცა იგი; აიყვანეს ხელში და ისე დიდის ამბვით გაატარეს იგი.

ასტყდა ყოველი მხრივ ზარის რეკა, თოფის სროლა... ამგვარის პატივით მიიყვანეს მოხუცი თავის სახლამდე.

ყოველი მხრიდან მას გამარჯვებას ულოცავდენ . . მოდიოდენ მასთან საალერსოდ საბაასოდ... ყველაზედ უწინ ინახულა და მიულოცა მას გამარჯვება ცნობილმა გ. ვაშინგტონმა.

აქაც არ დაცხრა დიადი მოხუცი. ამერიკელებმა მთელის ქვეყნის წინაშე აღიარეს მათი დამოუკიდებლობა... ეხლა მათთვის საჭირო იყო ახალი ცხოვრება კარგად მოეწყოთ... საჭირო იყო „სახლი სხვადასხვადასთვის“ მიეცათ მტკიცე წყობილება და დაედგინათ მასში წესრიგი.“

ამ მიზნით მოიწვიეს „დამფუძნებელი კრება“... ამ კრებაში ამოჩეულ იქმნა „ამერიკის საუკეთესო

პიჩნი“... მასში არ შეიძლებოდა არ ყოფილიყო ფრანკლინიც.

ადვილი საქმე არ ედოთ წინ. დიდი დავა ესტყდა. ფრანკლინი ჩვეულებრივ დამშვიდებით მოისმენდა ყველას აზრს და მხოლოდ მაშინ, როდესაც ყველა დაასრულებდა თავისას, ადგებოდა და იტყოდა უბრალოდ ამოცანას. ამიტომ მას დიდი გავლენა ჰქონდა კამათობაზე. მისი მოახერხება ყველას შესათვისებლად მეტის მეტად გამოუღა... როცა „დამფუძნებელ კრებამ“ დაამთავრა თავისი მეცადინეობა, ფრანკლინმა ახალ წეს-წყობილებას, ქება შეასხა ვითარცა „ამომაგალს მზეს“ —

თვითოვეული კოლონია წარმოადგენდა თითქო განცალკევებულ სახელმწიფოს — „შტატს.“ რომელსაც მართავს ამორჩეული კაცები და არჩეული გუბერნატორი ისე როგორც მათ სურთ. ყველა შტატები კი ერთად ერთს შეუწყვეტელს კავშირს შეადგენენ ამ სახელწოდებით: „ჩრდილოეთ ამერიკას შეერთებული შტატები“ კავშირის საზოგადო საქმეებს ეგრედ წოდებული კონგრესი განაგებს.

იგი შესდგება ცველა შტატების მიერ არჩეულ პირთა ორი კრებისაგან („სენატი“ ზე „წარმომადგენელთა პალატა“) ისინი გამოსცემენ ანკარგულებებს ზე კანონებს. უმთავრესი მეთვალყურეობა მასზედ რომ ცხოვრება მიმდინარეობდეს კანონისა და დადგენილის წესრიგის თანახმად, ეკუთვნის თავმჯდომარეს — შეერთებული შტატების „პრეზიდენტს“ რომლის არჩევანი მოხდება ყოველ ოთხს წელიწადში ერთხელ...

პირველ პრეზიდენტად ამორჩეულ იქმნა გიორგი
ვაშინგტონი (იხ. 86 გვ.)-

„ჩრდილ აეთ ამერიკის შეერთებული შტატები“
დღემდე არსებობენ იმ განსხვავებით, რომ მოხსენე-
ბულს ცამეტს შტატს კიდევ სხვა პევრიც მიემატა.
დღეს იგი წარმოადგენს მთელს დედამიწის ზურგზედ
ულონიერესს და უმდიდრესს სახელმწიფოს. —

XI

უკანასკნელი დღენი ფრანკლინისა

შენაირად ფრანკლინს ბედმა არგუნა იშვიათი
ბედნიერება—დაინახა იმ საქმის კეთილად დაგვირგვი-
ნება, რომელსაც მან შესწირა თავისი ნახევარი
სიცოცხლე, მიეცა სასურველი დასასრული... იგი
აღსრულდა

— და დიდებულმა იმა მოხუცმა
შორს გამჭვრეტელი დახუჭა თვალი,
შეასრულა რა სისწორით ყველა,
ამ ქვეყანაში რაც ჰქონდა ვალი!

უკანასკნელი ორი წელიწადი თავისი სიცოცხლისა
მან საშინელს ავადმყაფობაში გაატარა.

—რომ შევაერთოთ ამ ორი წლის ყველა წუთები,
რომელნიც მან უტანჯველად გაატარა, არ შეგვი-
დგება სრულათ არც ორი თვე—სწერდა მოწამე
მისის უკანასკნელის დღეებისა.—მაგრამ ყველა მწუ-
ხარებას გაუჯავრებელად და უსაყვედუროდ იტანდა;
ოდნად თუ კი შეეძლო მეცადინეობდა:, შეინახა

ჭკუისა და სულის სრული სიფხიზლე უკანასკნელ განტევებამდის.

* * *

ფრანკლინის მიერ დაარსებული იყო „ზანგთა მონობისაგან განთავისუფლების საზოგადოება“ მიუხედავად მძიმე ავადმყოფობისა მან რამდენიმე წლის წინედ სიკვდილამდის ხელი მოაწერა როგორც საზოგადოების თავმჯდომარემ, კონგრესისადმი თხოვნაზე („პეტიცია“), რომელშიაც მონობის მოსპობას ითხოვდა.

— ყოველი ზღამიანი ერთი ღმერთის გაჩენილია — ნათქვამი იყო ამ თხოვნაში. — ყველა ერთნაირად შეადგენს მისი ზრუნვის საგანს, ყველას ერთნაირი ნება აქვს თავისუფლებაზე და ბედნიერებაზე. ამას უნდა სცნობდენ ამერიკელები. ამიტომ მათი მოვალეობაა — ყოველი კანონიერი საშვალეობა იხმარონ მონობის მოსასპობად. თავისუფალ სახელმწიფოში მონობა საზიზღარი სანახავია.

ამ თხოვნამ გაცხარებული კამათობა გამოიწვია, მაგრამ კონგრესმა, ფრანკლინის თხოვნის საპასუხოდ მაინც ნება დართო თვითოელს უტატს თავიანთ საზღვრებში ზომები მიეღო მონობის შესამსუბუქებლად და მოსასპობად; აღუკრძალა აგრეთვე ახალი მონების ყიდვა უცხო მხარეში და მათი მოყვანა შეერთებულ შტატებში...

ნამეტურ ცხარე სიტყვა მონობის დასაცველად წარმოსთქვა ვინმე ჯეკსონმა .. მომაკვდავმა ფრანკლინმა პასუხად დაუწერა მშვენიერი, ძლიერი სტატია, რომელშიაც ამ ჯეკსონის სიტყვა ათანასწორებდა ნახევრად ველური მგობის თათრის სიტყვა

სთან, რომელიც ვითომ ქრისტიანე, მონებს ჰყიდა იგი დაბეჭდილი იყო პენსილვანიის გაზეთში თვრამეტი დღით წინ ფრანკლინის სიკვდილამდე.

ტყუილად არა სწერდა ვაშინგტონი ავადმყოფს მოხუცს:

— „თქვენ ყველას უყვარხართ! რადგან ადამიანისათვის მუდამ კეთილი გსურთ; თქვენი ნიჭიერება აკვირვებს მათ: სამშობლოსაღ კეთილისადმი სიყვარულისათვის თქვენ ყველა დიდს პატივსა გცემს“...

სალამოს 17 აპრილს, 1790 წლისა, ავადმყოფი ფრანკლინი სთხოვდა თავის ქალს ლოგინი კარგად დაეგო:

მინდა მშვიდობიანად მოვკვდე—დაუმატა მან.

ძალმა დაუწყო ლაპარაკი, რომ ის კიდევ იცოცხლებს და ..

— არა მაქვს იმედი—უბასუხა ფრანკლინმა.

თერთმეტ საათზედ იგი გარდაიკვალა.

ის მოკვდა 84 წლისა და სამის თთვისა.

ფრანკლინის გასვენებაზედ შეიკრიბა ურიცხვე ბრბო ხალხისა. შეერთებულ შტატების კონგრესმართისთვის გლოვა დაადგინა, რომ პატივი ეცათ მოქალაქისათვის, რომელმაც თავისი შრომით ღირსეულად ემსახურა მეცნიერებას, თავისუფლებას, მამულის

„და მთელს კაცობრიობას“—დაუმატებთ ჩვენ ფრანკლინის ხსოვნა პატივით იხსენიება შორს—ამერიკის საზღვარ გარეთ. არაა ისეთი განათლებული მხარე ქვეყანაზედ, სადაც მისი სახელი დიდის პატივით არ იხსენიებოდეს.

92
5 773

ՅՎԱԿ ՅԵՐԵՄԻ ԱՅՎԱԿ